“OLMAK & KALMAK”

GÜÇ DİNAMİKLERİ

PHYSIS: BİR GÜÇ TEORİSİ

Bölüm 2: Güç Dinamikleri

Ön yayın · v1

Bu bölüm, Physis: Bir Güç Teorisi kitabının bir parçasıdır. Kitabın kanonik ve son metni, tamamlandığında ayrı bir kayıt olarak yayımlanacaktır; bu bölümdeki terim ve ifadeler orada güncellenmiş olabilir.

© Evren Öztürk, 2026. CC BY-NC-ND 4.0 ile lisanslanmıştır.

Tescil No: 2026/17534 · T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Telif Hakları Genel Müdürlüğü · 5 Mart 2026

ORCID: 0009-0009-5796-367X

physisproject.com · evrenozturk@physisproject.com

Önerilen atıf

Öztürk, Evren. “Bölüm 2: Güç Dinamikleri.” Physis: Bir Güç Teorisi içinde. Ön yayın, v1. Zenodo, 2026. https://doi.org/10.5281/zenodo.23500298

BÖLÜM 2: GÜÇ DİNAMİKLERİ

Bölüm 1'de Physis ve Nomos'un çatışmacı ve bağsal işlevlerini görmüştük. Şimdi ise bu çatışmacı işlevin temel mekanizmasını ele alacağız: Güç çatışması.

Güç olgusunu düşüncenin merkezine koyan ilk teori Physis Teorisi değildir kuşkusuz. Bertrand Russell, gücü sosyal bilimler için enerjinin fizik için taşıdığı anlamla eşdeğer temel bir kavram olarak tanımlamıştı. Machiavelli onu yönetme sanatı, Hobbes düzenin zorunlu koşulu, Nietzsche ise "güç istenci" olarak okumuştu. Max Weber ise bugün hâlâ klasik kabul edilen tanımı vermiştir: Güç, bir aktörün kendi iradesini direnişe rağmen gerçekleştirebilme olasılığıdır. Sonraki kuşaklar — Dahl, Lukes, Foucault — tartışmayı gücün farklı yüzlerine, gündemi kimin belirlediği ve arzuların nasıl şekillendirildiği sorularına taşımışlardır.[1]

Bu gelenek neredeyse tamamıyla gücü insana ve onun toplumsal-siyasal dünyasına özgü bir olgu olarak ele alır. Physis Teorisi'ne göre ise güç çatışması insanın bir icadı değildir; Physis'in çatışmacı işlevinin doğrudan ve evrensel bir tezahürüdür — insanda varoluşsal bilinci henüz tamamlanmamış küçük çocukta başlar, diğer türlerde de işler (§3.2).

Teori, Weber'in "irade ve direniş" sezgisini paylaşır; ancak bunu toplumsal ilişki alanından çıkarıp hayatta kalmanın ontolojisine dayandırır. Böylece iki kişi arasında işleyen dinamik, mikrodan makroya, devletler arası ilişkilere kadar her ölçekte aynı mantıkla taşınır. Nomos, Physis'in içinde doğduğu için insanın ürettiği her yapı — statü, kurum, tüzel kişilik, ideoloji, paradigma vb. — bu dinamiği en baştan içinde barındırır (§3.4).

Bu bölüm, bir güç teorisi olan kitabın en önemli dinamiklerinden birini, güç çatışmasını ortaya koyar: sonraki bölümlerin her biri — liderlik, yönetsel sınıflar, tüzel kişilikler, hegemonya — bu mekanizmanın üzerine katmanlanır. Bölümde önce güç çatışmasının ne olduğu, canlının mücadelesinde nerede durduğu ve biyolojik kökü kurulur (§1–3); ardından nasıl doğduğu ve kalıcılaştığı izlenir (§4–5); son olarak bu

dinamiğin kodu (§6–7) ve en geniş ölçeği, paradigmalar (§8) verilir. Okur bölümden hangi ölçekte olursa olsun bir güç ilişkisinde kimin iradesinin, hangi komuta üzerinde çatışıldığını algılayabileceği bir okuma kapasitesiyle çıkar. Kuvvet kısmının parçası olarak bölüm bilerek çatışmacı tarafı izler; bağsal taraf ve onun kurduğu yapılar Direnç kısmında ele alınır.

1. TANIMLAR

Teorinin konumunu verdiğimize göre, güç dinamiklerinin bu çerçevede hangi terimlerle işleyeceğini netleştirmekte fayda var.

1.1 İrade

Güç çatışması, özünde irade üzerinde dönen bir mücadeledir. Peki güçten sınıflara, tüzel kişilikten özgürlüğe teorinin pek çok hattının kesiştiği irade nedir? Physis Teorisi, iradeyi "seçime dayalı yönelim kapasitesi" olarak tanımlar — yani "ben şunu istiyorum" diyebilme yetisi.

Bu irade iki temel katmanda işler.

Birinci katman anlık iradedir: "Şimdi şunu istiyorum." Bu katman Physis'in doğal yapısında mevcuttur ve Nomos'a ihtiyaç duymaz.

İkinci katman ise zamansal iradedir. Lineer zaman bilinci ile irade, yalnızca "şimdi"yi değil, "yarın"ı; "gelecekte ne istiyorum?" sorusunu da kapsar. Bu katman kademeli olarak gelişir: 4–5 yaş civarında "dün" ve "yarın" kavramları belirginleşmeye başlar; 7–9 yaş itibarıyla ise geleceğe yönelik planlama ve beklenti yönetimi netlik kazanır.

İrade, güç çatışması ve Nomos araçları bu gelişim süreciyle paralel olarak kademeli biçimde ortaya çıkar. Hangi kapasitenin hangi yaş aralığında devreye girdiği aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Gelişim Aşamaları ve Kapasiteler

Gelişim Aşaması	Yaş	Anlık İrade	Zamansal İrade	Güç Çatışması	Nomos Araçları
Refleks	0–6 ay	Yok (refleks)	Yok	Yok	Yok
Temel	1–2 yaş	Var	Yok	Yok (rekabet var)	Yok
Gelişen	4–5 yaş	Var	Başlıyor	Başlıyor	Yok
Geçiş	5–7 yaş	Var	Gelişiyor	Var	Başlıyor
Netleşen	9+ yaş	Var	Netleşiyor	Var	Gelişiyor
Tam	Yetişkin	Var	Tam	Var (ölçeklenmiş)	Tam
Türetilmiş	Tüzel kişilik	Var (temsilci)	Var (temsilci)	Var	Kullanır ama taşımaz
Sosyal hayvan	Şempanze, kurt, fil	Var	Yok/minimal	Var	Yok

Bu eşikler, psikoloji ve sinirbilim literatüründe geniş çapta incelenmiştir. Literatür kesin yaş sınırları değil, yaklaşık gelişim aralıkları sunar. Zamansal iradenin çekirdeği sayılan zihinsel zaman yolculuğu kapasitesi ise yaklaşık 4 yaş civarında belirginleşir ve orta çocukluk döneminde giderek güçlenir.[2]

1.2 Güç

Güç ise teorinin merkezindeki kavramdır ve burada iradesini gerçekleştirebilme kapasitesi olarak tanımlanır. İrade "istiyorum" demekse, güç "yapabiliyorum" demektir. En temel ve en gerçek güç de budur: iradeyi fiiliyata dökebilmek.

Güç özünde tahakküm değildir. Siyaset felsefesindeki bilinen ayrımla söylersek, başkası üzerinde kurulan bir "üstünde güç" (power over) değil, kendi iradesini gerçekleştirebilme anlamında bir "yapabilme gücü"dür (power to). Tahakküm bu kapasitenin bir türevidir, tanımı değil. Bu nedenle güç bir başkasının varlığına ihtiyaç duymaz; hiçbir ilişki yokken bile potansiyel olarak vardır; ne kadar güçlü olunduğu ise ancak bir bağlam içinde ölçülür.

Güç üç temel özelliğe sahiptir.

- *Potansiyeldir* — kullanılmasa dahi mevcuttur
- *Görecelidir* — her zaman bir bağlam ve ilişki içinde ölçülür
- *Çok boyutludur* — fiziksel, ekonomik, sosyal, sembolik ve bilgi boyutları vardır. Bir boyuttaki güç diğer boyutları otomatik olarak garanti etmez.

Bu boyutlar aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Güç Türleri

Güç Türü	Kaynak	Örnek
Fiziksel	Beden, şiddet kapasitesi	Kas gücü, silah
Ekonomik	Para, mülk, üretim araçları	Sermaye, maaş kontrolü
Sosyal	İlişkiler, ağlar, itibar	Tanıdık, referans, statü
Sembolik	Anlam, meşruiyet, kültürel sermaye	Diploma, unvan, kutsallık
Bilgi	Enformasyon, uzmanlık, sır	Know-how, istihbarat

İradenin iki katmanı, güç kavramında da doğrudan karşılık bulur. Anlık irade sorar: "İrademi şu anda gerçekleştirebilecek gücüm var mı?" Zamansal irade ise soruyu genişletir: "Gelecekte planlarımı gerçekleştirebilecek kadar güçlü müyüm? Değilsem, nasıl güçlenebilirim?"

1.3 Güç Tartması

İnsan, diğer sosyal türler gibi, yalnız başına hayatta kalmayı sürdüremez. Grup oluşumu ve işbirliği, bireyin ve türün hayatta kalma şansını artıran temel bir zorunluluktur. Bu zorunluluk, diğer bireylere ve gruba yönelik sürekli bir kapasite ölçümünü de beraberinde getirir. Hayatta kalmanın başarısı doğrudan bu değerlendirmeye bağlı olduğu için, herkes bunu her an yapar — ister bilinçli bir şekilde, ister sezgisel olarak.

İşte bu değerlendirme süreci güç tartmasıdır. Çatışmaya dönüşmeden gerçekleşen bu sorgulama, her sosyal etkileşimde devreye girer: "O hangi alanda ne kadar güçlü, ben hangi alanda ne kadar güçlüyüm?" Güç tartması güçlü-güçsüz ayrımını ortaya çıkarsa da bu ayrım alana, zamana, kişiye ve koşula göre değişen, işlevsel bir ayrımdır: hiyerarşi oluşumundan önce gelir ve hiyerarşi yaratmak zorunda değildir. Güç tartması, güç çatışmasının potansiyelini içinde taşır; ancak zorunlu olarak çatışmaya evrilmez. Aksine, grup içinde işbirliği ve sinerji yaratmanın da temel ön koşuludur.

Hiyerarşi ise gruptakiler arasındaki güç farklarının kalıcı irade kontrolüne dönüştüğü yapıdır.

1.4 Güç Çatışması

Physis Teorisi bir güç teorisi olarak üç sütun üzerinde yükselir: güç çatışması, yönetsel sınıflar ve tüzel kişilikler. Üçü de bu olguların tarih boyunca izlediği akışın gözleminden türetilmiştir. Buraya kadarki kavramlar — irade, güç, güç tartması — sahneyi bu sütunların ilkine hazırladı. Peki güç çatışması nedir?

Physis Teorisi'nde güç çatışması, iki iradenin birbirine karşı yürüttüğü mücadeledir. Temel amaç, karşı tarafın iradesinin kullanımını kontrol etmektir: karşı tarafın zamanını ve enerjisini hangi yöne harcayacağına karar verme yetkisini ele geçirmek. Buradaki ayrım kitabın geri kalanı için bağlayıcıdır: teori iradeyi koparılamaz kabul eder — kimse bir başkasının iradesini alamaz, taşıyamaz, onun yerine isteyemez. Ele geçirilebilen, o iradenin kullanımının komutasıdır. Bu kitapta bundan sonra kısaca *irade kontrolü* denecek olan şey budur ve tam açılımı Bölüm 7'dedir.

Farklı iki irade yan yana geldiğinde üç olasılık ortaya çıkar: ya birinin iradesi gerçekleşir, ya diğerininki, ya da ikisinin ötesinde üçüncü bir seçenek belirir. Biri diğerini ikna etmeye çalıştığında, belirleyici olan karşı tarafın tepkisidir. Karşı taraf direnç gösterirse ya da kendi iradesini kabul ettirmeye çalışırsa — yani kontrol hedefi karşılıklı hâle gelirse — güç çatışması başlamış demektir.

Kontrol bir tarafın eline geçtiğinde, kazanan kaybeden adına karar vermeye başlar ve onun iradesinin kullanımına kendi iradesi doğrultusunda komuta eder. Ancak bu kontrol geçici bir penceredir. Güç çatışması potansiyeli kesintisiz sürer, ama her an çatışmaya dönüşmez; bir sonraki etkileşim, bir sonraki "kullanma dönemi"nin karar alıcısını belirler.

Güç çatışmasının ortaya çıkması için üç temel şartın bir arada bulunması gerekir:

- bireysel irade
- sosyal yapı
- karşılıklı kullanım-komutası kontrolü hedefi.

Bu üçü bir araya geldiğinde güç çatışması kaçınılmaz hâle gelir.

Varoluşsal bilinç, güç çatışmasını yaratmaz; yalnızca ona Nomos araçlarını açar. Nomos araçları ise hegemonyayı kalıcılaştırma imkânı sunar. Tüzel kişilik, kurumlar, ideoloji, teknoloji ve para bu araçların başlıcaları olarak sayılabilir. Bu araçlar ızgaranın Nomos-çatışmacı hücresine aittir (Bölüm 1, §1).

Bu dört kavram — irade, güç, güç tartması ve güç çatışması — ayrı aşamalar değil, tek bir karşılaşmanın iç içe geçmiş katmanlarıdır. Bu ilişkiyi en yalın hâliyle iki kişilik bir örnek üzerinden görebiliriz.

A ve B yan yana gelir. Önce irade devreye girer: A bir şey ister, B başka bir şey — ikisinin de hem anlık hem zamansal bir iradesi vardır. Ardından her biri kendi kapasitesini bilir ya da duruma göre yeniden yoklar: "İrademi gerçekleştirebilecek gücüm var mı?" Gerekirse bir soru daha sorar: "Bunu birlikte yapabilir miyiz?" İşbirliği arayışı kendi gücünün yetmemesinden, işbölümü ve verimlilik hesabından ya da yalnızca birlikte kalma isteğinden doğabilir. Bunu güç tartması izler; birbirlerini ölçerler — "O hangi konuda ne kadar güçlü, ben ne kadar güçlüyüm?" Buraya kadar çatışma yoktur, yalnızca değerlendirme ve ölçüm vardır.

Çatışmanın eşiği, birinin diğerini kendi amacına ya da aynı amaca kendi yoluyla gitmeye ikna etmeye çalıştığı anda netleşir. Bu noktada üç farklı yol açılır. Diğeri direnir ya da kendi iradesini kabul ettirmeye kalkarsa güç çatışması başlar. Üçüncü bir seçenekte uzlaşılırsa çatışma askıya alınır. Diğeri direnmeden boyun eğerse çatışma (henüz) doğmaz.

Bu son durumda kritik bir ayrıntı gizlidir: birinin diğerine direnmeden boyun eğmesi, aralarında önceden kurulmuş bir hiyerarşi varsa, çatışmanın yokluğu değil, hegemonyanın bir işareti olabilir.

1.5 Güç Çatışmasının Kapsamı

Güç çatışması, bireysel irade ile sosyal yapının bir arada bulunduğu her yerde işler. Bu, Physis'in en temel dinamiklerinden biridir. 1.4'te tanımlanan üç şart — bireysel irade, sosyal yapı ve karşılıklı kullanım-

komutası kontrolü hedefi — aynı zamanda güç çatışmasının kapsamını da belirler. Bu üç şarttan herhangi biri eksikse güç çatışması oluşmaz.

Olumlu örnekler oldukça nettir. Aslan koalisyonlarında iktidar mücadelesi, kurt sürüsünde liderlik kavgası, fil sürüsünün matriyark mücadelesi güç çatışmasıdır, çünkü her iki taraf da diğerinin iradesini kontrol etmeyi hedefler.

Kapsamı asıl olumsuz örnekler keskinleştirir. Arı kolonisinde güç çatışması yoktur, çünkü bireysel irade mevcut değildir. İnsanın doğayla mücadelesinde de yoktur; doğada irade bulunmaz. İnsan ile evcil hayvan arasındaki ilişki de güç çatışması değildir — evcil hayvan insanın iradesini kontrol etmeyi hedeflemez, burada yalnızca domestikasyon ve kaynak ilişkisi söz konusudur.

Buradan çıkan sonuç açıktır: Güç çatışması "tür içi" bir olgu değildir; bireysel iradeye sahip aktörler arası bir olgudur. Dolayısıyla kapsamı tek bir biyolojik türle sınırlı kalmaz. Peki tür sınır değilse, bu üç şarta göre insan ile kurt arasında da güç çatışması oluşabilir mi? Kurt da bireysel iradeye sahiptir, ama insanla ortak bir sosyal yapının içinde değildir ve insanın iradesinin kullanımını yönetmeyi hedeflemez; aralarındaki ilişki rekabet ya da tehdittir. Kurt bu iki eksik şartı da taşısaydı aralarındaki ilişki Physis Teorisi çerçevesinde güç çatışması olurdu. Sınırı tür değil, üç şart çizer.

Güç çatışmasının özü türler arasında ortaktır ve farklı türler arasında da yaşanabilir; ama bu, çatışmanın simetrik olduğu ve olacağı anlamına gelmez (§8.10). İnsandaki varoluşsal bilinç ile güç çatışması Nomos'un içine de uzanır ve onun araçlarına yansıyıp onları şekillendirir. İnsan bu araçlarla çatışmanın doğasını değiştirmez ama çatışmayı ölçek, zaman ve seçim kapasitesi ile donatır. Zamansal planlama onu anlıktan kalıcıya taşır, kurumlar gücü bireyden bağımsızlaştırır, tüzel kişilik soyut bir aktör yaratır, meşruiyet söylemi rıza üretir. Sonuçta dominans, hegemonya formunda kalıcılaşır. Aynı donanım insana diğer türler karşısında da üstünlük verir; ama onlarla güç çatışmasına girmediği için bu kapasite rekabet üstünlüğü olarak işler.

Güç çatışması iki tüzel kişilik arasında da işler, hatta en sert biçiminde gerçekleşir: ikisinde de fren yalnızca insan ortağından gelir ve varoluş formülleri bu frene karşı çalışır. Birey ile tüzel kişilik arasındaki ilişki ise daha karmaşıktır. Taraflar simbiyotik bir varoluşsal bağımlılık içinde olduklarından, açık çatışma yerine genellikle sabit bir gerilim hâkimdir. Yine de bağımlılık simetrik değildir. İnsan, ölçeğin iskeletini tüzel kişiliklerin oluşturduğu bir sistemde yaşar; modern ölçekte tüzel kişiliğe bağımlılığı alternatifsizdir, tüzel kişiliğin insana bağımlılığı ise seçeneklidir: hangi lider, hangi sistem, ne kadar alt sınıf. Birey hem bu yüzden hem de yapısal güç asimetrisi sebebi ile dezavantajlıdır — üstelik karşısındaki, Nomos araçlarını kullanan ama Nomos kapasitesi taşımayan bir aktördür. Sosyolojide bu asimetriye en yakın tarif James S. Coleman'ındır: modern toplumu giderek gerçek kişilerden değil kurumsal aktörlerden oluşan bir yapı olarak okur ve insanın bu aktörler karşısındaki konumunu asimetrik bulur; teorinin tüzel kişilik okuması bu noktada onunla kesişir.[3] Tüzel kişiliğin freninin neden yalnızca insan ortağından gelebildiği ve istisnai durumlar, Bölüm 5'te (Tüzel Kişilikler) ele alınacaktır.

Bu pozisyonun doğal sonucu şudur: bireysel irade kapasitesi kazanan herhangi bir varlık — yapay zekâ, başka bir tür ya da kavramsal olarak bir dünya-dışı varlık — aynı üç şartı taşıdığı anda güç çatışmasının potansiyel tarafı hâline gelebilir. Bu kategori teoriktir; ama teorinin, tanımını değiştirmeden yeni aktörleri kapsayabildiğini gösterir.

Aşağıdaki özet tablo, farklı aktör türlerinde güç çatışmasının durumunu netleştirmektedir:

Aktör Türlerinde Güç Çatışması

İlişki	Bireysel irade (iki tarafta)	Ortak sosyal yapı	Karşılıklı kontrol hedefi	Güç çatışması
Aslan – Aslan	Var	Var	Var	Var
İnsan – İnsan	Var	Var	Var	Var
Tüzel kişilik – Tüzel kişilik	Var (türetilmiş)	Var	Var	Var (en sert)
İnsan – Tüzel kişilik	Var	Var	Var	Potansiyeli Var (Sabit Gerilim)
İnsan – Aslan	Var	Yok	Yok	Yok
İnsan – Evcil hayvan	Var	Var	Yok	Yok
İnsan – Doğa	Yok (doğada)	—	—	Yok
Arı kolonisi	Yok	Var	—	Yok

2. MÜCADELE KATMANLARI

Güç çatışmasını tanımladık ve sınırlarını çizdik. Peki bu olgu, canlının verdiği mücadelenin neresinde durur? Güç çatışması yalıtılmış bir boşlukta işlemez; daha geniş bir hayatta kalma mücadelesinin en içteki katmanıdır. Bu bölüm o katmanları — doğayla mücadele, rekabet ve güç çatışması — tek tek ele alır ve güç çatışmasının onların içinden nasıl doğduğunu gösterir. Bu katmanlar ardışık basamaklar değildir; aynı anda ve iç içe işler. Bir insan her an hem entropiye direnir, hem kaynak için yarışır, hem irade çatışması yaşar. Katmanlar serildikten sonra, güç çatışmasının ürettiği kalıcı yapılara ve bütün katmanları kesen birey-grup gerilimine geçilir.

2.1 Doğayla Mücadele

Doğayla mücadele, entropiye karşı yürütülen hayatta kalma direncidir. Entropi evrenin temel eğilimidir: düzensizliğe, dağılmaya, sona doğru. Canlıda bu eğilim bedenin yıpranması olarak işler; ölüm, entropi ve zamana karşı iddianın kaybedildiği andır (Bölüm 1, §4.1, §6). Tüm canlılar bu dağılmaya karşı varlığını sürdürme çabası içindedir.

Bu mücadelenin üç ayırt edici özelliği vardır. Rakip yoktur — doğa tarafsız bir sınavdır. Hiyerarşi üretmez; yalnızca filtreler. Ve istisnasız tüm canlılarda bulunur; bu, Physis'in en temel ve en evrensel katmanıdır. Kaktüsün çöldeki su depolama stratejisinden kutup ayısının kalın kürküne, penguenlerin içgüdüsel koloni dayanışmasından Buzul Çağı'nda *Homo sapiens*'in ateş ve avlanma tekniklerine kadar, bu direnç sayısız biçim alır.

Doğayla mücadele, üstündeki katmanlara zemin hazırlar. Hayatta kalma formülü başarılı olanla olmayanı ayırarak bir başlangıç noktası oluşturur ve hayatta kalanlar arasında kaynak ve irade mücadelesinin potansiyelini yaratır. Bu filtrenin ölçütü adaptasyon kapasitesidir; ama filtre güçlüyü değil, koşula uyanı seçer. Doğanın filtresinden geçmek, grup içi güç tartmasında ve çatışmasında üstünlük garanti etmez (§1.2).

2.2 Rekabet

Rekabet, irade içermeyen kaynaklar için yürütülen yarışmadır — maddi (toprak, hammadde, enerji) ya da sembolik (statü, prestij, ödül).

Rekabette bir rakip vardır, ama irade kontrolü hedefi yoktur; sonuçları geçicidir ve kalıcı hiyerarşi üretmez. Yine de güç çatışmasının potansiyelini içinde barındırır. Hem türler arasında — aynı av için yarışan aslan ile çita — hem tür içinde — aynı geyiğin peşindeki iki kurt — işler. İşlevi de bellidir: yetkinlikleri sınar, güçlü ile güçsüzü ayırır.

Rekabetin bu sınama işlevi küçük yaştan itibaren oyunla deneyimlenir — ve bu evrenseldir. Çoğu türde oyun Physis becerilerini geliştirir: aslan yavrusu güreş ve kovalamacayla avlanma koordinasyonunu, köpek yavrusu ısırma oyunuyla güç kontrolü ve hiyerarşiyi, şempanze yavrusu sosyal oyunla koalisyon dinamiklerini öğrenir. Kuralı ihlal eden oyundan dışlanır — sınır, bedel ve sosyal ceza Physis'te zaten işler.[4] Oyun türler boyunca aynı işi görür; insanda da öyle — fark, onun bu zeminden Nomos araçlarını işletecek becerilerle de çıkmasıdır. Stuart Brown'ın araştırmaları oyunun strateji, risk değerlendirme, dürtü kontrolü ve empati kapasitelerinin gelişiminde kritik bir rol oynadığını gösterir.[5] Bunu en sıradan çocuk oyunlarında bile görmek mümkündür: saklambaç hesaplama ve sabır, yarış kapasite ölçümü, takım oyunu koalisyon ve müzakere öğretir.

Rekabet ile güç çatışmasını ayıran şey, mücadelenin nesnesidir. Rekabette nesne maddi ya da sembolik bir kaynaktır ve onun üzerindeki üstünlük geçicidir. Güç çatışmasında ise nesne, kaynağı elinde tutan iradenin kendisidir. Çünkü zaman, enerji ve maddi kaynaklar hep bir iradeye bağlıdır; bunlar pasif bir kaynak gibi alınamaz, ancak o irade razı edilerek ya da boyun eğdirilerek elde edilir. İrade, tüm bunların musluğudur: bir iradeyi denetlemek, tek bir kaynağı değil, o iradenin komuta ettiği her şeyi getirir — bireyin zamanı ve enerjisi, elindeki maddi kaynaklar, gelecekteki üretimi. Kalıcı hiyerarşinin kaynağı da budur; tek seferlik bir kazanç değil, kaynağın kaynağı ele geçirilir. Bu yüzden rekabette üstünlük kaynakla biter; güç çatışmasında ise kontrol sürdükçe sürer. Üstelik bu,

hesaplanmış bir verimlilik tercihi değildir: başkasının iradesini denetleme yönelimi Physis'te köklüdür ve bunu henüz kasıtlı olarak hesaplayamayan bir çocukta da, diğer türlerde de işler.

2.3 Güç Çatışması

Güç çatışması, en içteki katman ve kitabın merkezindeki temel olgudur. Onu doğayla mücadele ve basit rekabetten ayıran en kritik özelliği, ürettiği sonuçtur: doğayla mücadele yalnızca filtreler, rekabet ise geçici üstünlükler sağlar. Oysa güç çatışması kalıcı yapılar doğurur. İrade kontrolü bir kez kurulduğunda hiyerarşiye, hiyerarşi ise kendini sürekli yeniden üreten kurumlara dönüşür.

Bu kalıcılaşma belirli bir zincir izler: Güç Çatışması → Liderlik → Yönetsel Sınıflar → Tüzel Kişilikler → Hegemonya

Bu halkalar birbirinin yerine geçen, birebir aynı olgular değildir; her biri bir öncekinin üzerine katmanlanır ve giderek daha karmaşık, daha dayanıklı bir yapıya evrilir. Kitabın bundan sonraki bölümleri işte bu zincirin halkalarını tek tek açacaktır: güç çatışmasının liderliği nasıl doğurduğunu, liderliğin yönetsel sınıfları nasıl somutlaştırdığını, tüzel kişiliklerin yapıyı nasıl dönüştürdüğünü ve nihayetinde bütün yapının hegemonyayı nasıl kalıcı ve sistematik hâle getirdiğini.

2.4 Birey-Grup Gerilimi

Doğayla mücadele, rekabet ve güç çatışması iç içe katmanlar oluştururken, birey-grup gerilimi bunların hepsini kesen bir sabit gerilimdir — Physis Teorisi'nin merkezindeki birkaç çözülmez gerilimden biri ve en derinde olanı: öteki sabit gerilimler grubun içinde doğarken, birey-grup gerilimi ise grubun kendisiyle doğar. Özünde bu gerilim, bireyin varoluşsal yalnızlığı ile gruba bağımlılığı arasındadır ve karşılıklı varoluşsal ihtiyaçtan doğar.

Birey hayata yalnız gelir, yalnız deneyimler, yalnız ölür (Bölüm 1, §4.1). Bu temel yalnızlık birey-grup geriliminin kökenini oluşturur — çünkü aynı birey yalnız başına hayatta kalmayı sürdüremez. Gruba katılmak hayatta kalmayı kolaylaştırır ama bireysel özerkliği zedeler ve iradeyi

kısıtlar. Gruba katılmamak tam özerklik verir ama hayatta kalmayı riske atar. Her iki seçenek de bedel taşır.

Bu gerilimin dinamiği yeni değildir. Bölüm 1'deki çatışmacı ve bağsal işlevler dürtü düzeyinde birbirinden bağımsızdır — ikisi aynı anda güçlü olabilir. Ama her somut seçim sınırlı ve bölünemez bir tahsistir: tek bir eylem zamanını, enerjisini ve sadakatini bir kez harcar, ikisini birden tam karşılayamaz. Bencillik–bensizlik spektrumu işte bu iki bağımsız işlevin davranışta tek bir tercihe indirgenmesidir; bir iyi/kötü ekseni değil, iki yön arasındaki bir dağıtım oranıdır (Bölüm 7, §1.4). Gerilim de buradan doğar ve sürekli yeniden üretilir — iki işlev de hayatta kalma için gerekliyken hiçbir tekil seçim ikisini birden doyuramaz.

Bu gerilim yapısal olarak çözülemez. Tam bireysellik yok olma riski, tam kolektivizm ise irade kaybı getirir. Sürdürülebilir varoluş ikisi arasında dinamik bir denge arayışıdır — ama denge hiçbir zaman sabit değildir. Koşullar değiştikçe birey grup ile ilişkisini yeniden ayarlar; grup da bireye talep ve tavizlerini yeniden tanımlar. Gerilim istisnai durumlar hariç ortadan kalkmaz.

Birey bu spektrumda sürekli salınır; bazen ben-merkezli, bazen grup-merkezli tercihler yaparak var olur. Spektrumun bir ucunda bireyin kendi faydasını, öbür ucunda grubun faydasını öncelemek vardır. Bu spektrumda iki uç da asimptotik sınırdır: sistem onlara yaklaşabilir ama hiçbir zaman kalıcı olarak orada konumlanamaz.[6]

Bencillik–Bensizlik Spektrumu

3. BİYOLOJİK TEMEL

Bu başlık güç çatışmasının biyolojik zeminini arar. Teorinin iddiası, güç çatışmasının kavram öncesi, bedensel bir dürtüye dayandığıdır. Bu kesin bir nöral haritalama değildir; aşağıdaki bulgular iddiayı destekleyen örneklerdir.

Güç çatışması beyinde üç yapının etkileşiminde işler — beyin sapı (hayatta kalma refleksleri), limbik sistem (duygular, sosyal bağ, hiyerarşi) ve prefrontal korteks (planlama, dürtülerin düzenlenmesi) (Bölüm 1, §2). Bu düzen bütün memelilerde ortaktır ve yaklaşık 200 milyon yıllık bir mirastır; Nomos ise onu ölçeklendiren, türümüze özgü ve çok daha genç bir kapasitedir. Beyin sapı ve limbik sistem birlikte arkaik (Physis) tarafı oluşturur; Nomos kapasitesi ise PFC-merkezlidir.

İkisi ayrı katmanlar değil, iç içe işleyen tek bir sistemin iki boyutudur (Bölüm 1, §2, §7). Tehdit algılandığında arkaik taraf saldırı, kaçış ya da donma tepkisini başlatır; PFC devredeyse hesaplı hamle ve bekleme mümkün olur. Rakip zayıf düştüğünde ya da bir boşluk açıldığında — yani statü tartışmaya açıldığında — testosteron yükselir ve rekabet dürtüsü artar; PFC zamanlama yapar, strateji kurar. Kayıp yaşandığında testosteron çoğunlukla düşer, kortizol yükselir ve yeniden mücadele isteği azalır; PFC ise kaybı tartar, geri çekilmeyi ya da intikamı planlar. Zafer kazanıldığında testosteron yükselir ve yeni bir mücadeleye girme eğilimi artar (kazanan etkisi, winner effect); PFC avantajı konsolide etmeye çalışır. Her güç çatışması anında ikisi de farklı yoğunluklarda devrededir; hiçbir an yalnız Physis ya da yalnız Nomos değildir. Hangisinin ağır basacağı kişiye, koşula ve ana göre değişir; davranış da ona göre şekillenir. Bu etkileşimi biçimlendiren başlıca etken hormonlardır.

3.1 Hormonal Tetikleme ve Hiyerarşi

Güç çatışması hormonlarla tetiklenir ve sürdürülür; bu süreçte yedi temel hormon rol oynar:

Güç Çatışmasında Rol Alan Hormonlar

Hormon	Fonksiyon	Güç çatışmasındaki rolü
Testosteron	Statü arayışı, dominans	Meydan okuma, rekabet; spike'tan çıkış sırası
Kortizol	Stres, uzayan tehdit hazırlığı	Hiyerarşideki konumun stresi; yüksekken testosteronu baskılar
Serotonin	Statü algısı	Hiyerarşi pozisyonunu hissetme, tatmin/tatminsizlik
Vazopressin	Karşılaşmanın okunması	Kimin içeride, kimin rakip sayılacağının okunması
Oksitosin	Ayrım: iç grup / dış grup	"Biz" hissi, altruist çerçeve, dış gruba karşı eşgüdüm
Dopamin	Arayış, pekiştirme	Kazanma dürtüsü, statünün pekişmesi
Adrenalin	Anlık uyarılma, savaş-kaç	Anlık tepki: saldırı, kaçış ya da donma; mobilizasyon

Bu hormonlar güç çatışmasının aşamalarında farklı profiller oluşturur. Ortak tehdit veya kader karşısında, birlikte yapılan bir eylemle altruist bir çerçeve baskın hâle geldiğinde ve "ben" geçici olarak eridiğinde bağlanma ve fedakârlık öne çıkar. Ama bu çerçeve sürdürülemez: hormonlar normale döndükçe oksitosin ve kortizol düşer, baskı altındaki testosteron serbest kalır; bireyselleşme artar, rekabet yeniden başlar. Aşamaların hormon profili aşağıdaki dizide özetlenmiştir:

Hormon Profili Dizisi

Aşama	Hormon profili	Davranış
Altruist çerçeve	Oksitosin ↑, Kortizol ↑, Testosteron ↓	Bağlanma, işbirliği, fedakârlık
Çerçeve azalıyor	Oksitosin ↓, Kortizol ↓, Testosteron ↑	Bireyselleşme, rekabet başlıyor
Eşik	Kortizol ↓, Testosteron baskıdan çıkar	Değerlendirme, karar
Liderlik iddiası	Testosteron ↑↑, Dopamin ↑, Adrenalin ↑	Meydan okuma, "ben güçlüyüm"
Güç çatışması	Kortizol ↑, Adrenalin ↑, Testosteron ↑	Stres, savaş-kaç, strateji
Zafer	Testosteron ↑, Dopamin ↑↑, Serotonin ↑↑	Tatmin, statü hissi
Yenilgi	Kortizol ↑↑, Testosteron ↓, Serotonin ↓↓	Stres, statü kaybı hissi

Serotonin ve hiyerarşi ilişkisi özellikle açıklayıcıdır. Vervet maymunu çalışmaları serotonin düzeyinin statüyle çift yönlü ilişkili olduğunu gösterir: alfa erkeklerde serotonin yüksektir, pozisyon kaybedilince düşer; serotonin ilaçla yükseltildiğinde ast bireyler statü kazanabilir.[7] Bu çalışmanın değeri tek bir türü temsil etmesi değil, statünün hormonal olarak kurulabildiğini deneysel olarak göstermesidir. İddia tek bir bulguya da dayanmaz: testosteronun dominansla, kortizolün hiyerarşideki konumun stresiyle ilişkisi farklı türlerde ve insanda da gözlenir; bu hormonlar birbiriyle etkileşir.[8] İnsan bu sürekliliğin dışında değildir (Bölüm 1, §3) — ama Nomos ilişkiyi modüle ettiği için insanda daha dolaylıdır: serotonini yükseltmek kimseyi otomatik olarak statü basamağında yükseltmez, yine de düşük statü algısı stres ve depresyon yükünü artırır. Sonuçta şunu söylemek mümkün olur:

hiyerarşi yalnızca sosyal bir yapı değil, biyolojik bir durumdur; beden hiyerarşik pozisyonu hormonlarla işler ve hisseder — insanda bu işleyiş Nomos'la örtülür ama ortadan kalkmaz.

3.2 Gelişimsel Başlangıç

Güç çatışması ne zaman başlar? Öncülleri erkendir ve 1–2 yaşta iki ayrı biçimde belirir. Bir nesneyi sahiplenen "O benim!" tepkisi rekabettir: mücadelenin nesnesi oyuncağın kendisidir. Çocuğun "Hayır!" demeye başlaması ise bir irade ilanıdır: çocuk başkasının isteğine karşı kendi iradesini ortaya koyar. Ama ikisi de henüz güç çatışması değildir; çocuk kendi iradesini ilan eder, karşısındakinin iradesini yönetmeyi hedeflemez. Eşik 4–5 yaş civarında geçilir: çocuk artık yalnızca nesneyi değil, nesneyi elinde tutanın iradesini de hedefler ve nesneye onun üzerinden, dolaylı yoldan ulaşır — hem bugünkü nesneye hem sonrakilere. Oyuncak için başka bir çocukla yarışmak rekabettir; nesne oyuncaktır. Oyuncağı veren ya da vermeyen ebeveynin kararını yönetmeye çalışmak ise güç çatışmasının eşiğidir: çocuk yalnızca oyuncağa değil, onu sağlayacak ebeveynin iradesine de yöneldiği için kaynağı elinde tutan irade de mücadelenin nesnesi hâline gelir (§2.2).

Bu zamanlama, güç çatışmasının Nomos'tan önce başladığını gösterir. 4–5 yaşındaki çocukta varoluşsal bilinç henüz tam değildir, Nomos araçları yoktur — ama güç çatışması başlamıştır. Aynı durum çok gelişmiş türlerin yetişkinlerinde de görülür: varoluşsal bilinç yok, Nomos yok, ama güç çatışması var (aslan koalisyonları, kurt sürüsü liderlik kavgası, fil matriyark mücadelesi). Bunun gösterdiği şey nettir: güç çatışması Physis'te temellenir; Nomos onu üretmez; yalnızca ölçeklendirir ve ona kendi araçlarını açar (§1.4). Nitekim 5–7 yaşta güç çatışması netleşirken Nomos araçları daha yeni devreye girer, 9 yaş sonrasında gelişir. Güç çatışmasının kökleri Physis'tedir, ama dalları Nomos içine boylu boyunca uzanır.

3.3 Aile Dinamikleri

Aile, güç çatışmasının ilk laboratuvarıdır: kimsenin teoriye ihtiyaç duymadan fiilen tecrübe ettiği arena. Bir çocuk dünyaya geldiğinde güç çatışmasının ne olduğunu bilmez, ama yaşar: ebeveyne ilk itiraz,

kardeşle oyuncak kavgası, ergenlikte çarpılan kapılar. Birey bu arenada pratik yapar — kimin dediği olur, nasıl direnilir, ne zaman teslim olunur, hangi taktik işe yarar. Ailede görülen, büyük ölçekteki güç dinamiklerinin Nomos katmanlarından arınmış, sade hâlidir: ölçek büyüdükçe dinamik statüler, kurumlar ve tüzel kişiliklerle katmanlanır ve giriftleşir, ama çekirdeği aynı kalır. Bu dinamik kimseye yabancı değildir; gündelik hayatın parçasıdır. Dikkat edilirse, bağın en erken kurulduğu ve en güçlü olduğu, çerçevenin en küçük ve en mahrem olduğu yerde, ailede bile işlediği görülür. Aile ayrıca güç çatışmasının zaman içinde nasıl evrildiğini tek bir ömür ölçeğinde gösterir: asimetrinin zamanla çözülmesi, bağımlılığın seçenekli hâle gelmesi, denk güçlerin çatışması ve üstteki otoritenin rolü.

a) Ebeveyn-Çocuk

Ebeveyn-çocuk ilişkisi güç çatışmasının en asimetrik başlayıp en geniş yelpazede evrildiği ilişkidir — ve tam bu yüzden en açıklayıcı olanıdır. Bebek mutlak bağımlılıkla gelir: beslenme, korunma, hayatta kalmanın her boyutu ebeveynin elindedir. Ama bu asimetri kalıcı değildir, kademe kademe çözülür. Bir-iki yaşında ilk "Hayır!" gelir, dört-beş yaşında karşı iradeyi hedefleyen ilk güç çatışması doğar; altıda pazarlık başlar ("Bunu yaparsam şunu alır mıyım?"); on ikide otorite açıkça sorgulanır; on sekizde ya yeni bir denge kurulur ya ilişki kopar. Bazen yaşlılıkta yön tersine döner — bir zamanlar mutlak güçlü olan ebeveyn artık çocuğuna bağımlıdır. Bu evrim her ailede farklı hızda ve yoğunlukta yaşanır, ama temel örüntü evrenseldir.

Güç Dengesi Evrimi

Aşama	Yaş	Güç dengesi	Dinamik
Bebeklik	0–2	Ebeveyn mutlak güçlü	Tam bağımlılık
Erken çocukluk	2–6	Ebeveyn baskın	İlk isyanlar ("Hayır!")
Geç çocukluk	6–12	Ebeveyn hâlâ güçlü	Pazarlık başlıyor
Ergenlik	12–18	Dengelenme	Açık güç çatışması
Yetişkinlik	18+	Potansiyel eşitlik	Ya denge ya kopuş
Yaşlılık	60+	Tersine dönebilir	Çocuk bakıcı olabilir

Ergenlik bu yayın en gergin noktasıdır ve bunun biyolojik bir temeli vardır. Testosteron ve östrojen yükselir, beden ve zihin dönüşür — ama prefrontal korteks henüz tam gelişmemiştir: risk alma eğilimi yüksek, dürtü kontrolü zayıftır.[9] İrade ise güçlüdür: ergen kimliğini kurmaya

başlar ve sınırları test eder. Ebeveyn hâlâ kontrol talep eder; ama karşısındaki artık yalnızca itiraz eden bir irade değil, kapasitesini iddia eden bir öznedir. Ergenlik bu iddianın sınandığı eşiktir: kapasite hızla büyümüştür ama henüz tamamlanmamıştır (Bölüm 7, §4.3). Ergen kendini hazır sayar, ebeveyn saymaz; çatışma bu farkın üzerinden yürür. Üstelik bağımlılık artık alternatifsiz değildir: akran grubu ve dış dünya ebeveynin dışında bir seçenek açar (§1.5), akran grubu da rakip bir onay ve norm kaynağına dönüşür. Ergenin referansı kısmen aileden akrana kaydıkça ebeveynin otorite tekeli zayıflar. Kapılar çarpılır, sesler yükselir, cezalara rağmen aynı çatışmalar tekrarlanır. Bu kaos rastgele değildir: otoritenin hegemonya olarak algılanmaya başladığı ve buna karşı özerklik talebinin yükseldiği ve varoluş sancılarının yaşandığı bir süreçtir.

Tipik çatışma alanları:

Tipik Çatışma Alanları

Alan	Ebeveyn iradesi	Ergen iradesi
Dışarı çıkma	Kontrol, güvenlik	Özgürlük, özerklik
Arkadaşlar	Seçim yapma	Kendi seçimi
Akademik	Başarı beklentisi	Kendi öncelikleri
Görünüm	Uygunluk	Kimlik ifadesi
Teknoloji	Sınırlama	Sınırsız erişim

b) Kardeşler Arası

Kardeşler arası dinamiğin ayırt edici yanı iki şeydir: başlangıçtaki güç dengesi ve ikisinin üstünde duran bir otorite. Ebeveyn-çocuk dikey bir asimetri taşırken, kardeşler birbirine yakın güçle başlar. Bu yakınlık çatışmayı azaltmaz, yoğunlaştırır — çünkü sonuç baştan belli değildir. Üstelik çatışılan şeyin büyük kısmı ebeveynin elindedir: ilgi, onay, zaman ve hakemlik. Kardeşler yalnızca birbirleriyle değil, aynı otoritenin desteği için de yarışır. Yaş ve beden farkı bir asimetri yaratır, ama küçük olan başka yollar bulur: otoriteye şikâyet, ikna, manipülasyon, koalisyon, isyan. Kardeşler aralarında ittifak kurar, cephe değiştirir, barışır, yeniden savaşır; adalet hissi sürekli işler (“O hep senin tarafını tutuyor!”), dışlama ceza olur (“Seninle oynamıyorum!”).

Bilimsel çalışmalar doğum sırasının tek başına bir kişilik tipi yaratmadığını gösterir;[10] ama doğum sırası çocuğun aile içindeki güç ve kaynak dağılımındaki konumunu etkiler. Strateji de doğrudan doğum sırasından değil, bu pozisyondan doğar. İlk çocuk, kardeşi doğana kadar ebeveyn ilgisinin tek alıcısıdır; sonraki çocukların doğmasıyla bu konum değişir. Ortanca çocuk iki farklı yaş ve güç grubunun arasında kalabilir; son çocuk ise kendisinden önce oluşmuş bir kardeşler düzenine girer. Bu konumlar farklı müzakere ve uyum stratejilerini teşvik eder; ama bunlar kişilik değil, pozisyonun ürettiği stratejik eğilimlerdir.

3.4 Nomos'un Getirdiği Araçlar

Aile çerçevesinde saptadığımız bu dinamikler ölçek büyüdükçe ortadan kalkmaz, yalnızca biçim değiştirir (Bölüm 7, §4.5). Ailede bağımlılık doğrudandır ve çocuğun kapasitesi oluşana dek ebeveynin onun adına karar vermesi bakımdır (Bölüm 7, §4.2); daha büyük ölçeklerde ise kaynak ve bağımlılık ilişkileri tüzel kişiliklerin, karmaşık düzeneklerin ve kurumsal katmanların içine dağılır. Böylece güç ilişkisi daha dolaylı hâle gelir, zamana yayılır ve içine gömüldüğü yapılar nedeniyle takibi hem zorlaşır hem maliyetli hâle gelir.

Diğer türler güç çatışmasını anlık ve yüz yüze yapar: fiziksel güç ve koalisyon belirleyicidir, alfa pozisyonunu korumak sürekli mücadele ister. Lider değiştiğinde grup dağılmaz, ama hiyerarşi yeniden kurulmak zorundadır — çünkü güç bireye bağlıdır, kuruma değil; iktidar kuralla devredilmez, yeniden kazanılır.[11]

Diğer Türler ile İnsan

Diğer türler (yalnızca Physis)	İnsan (Physis içinde Nomos)
Anlık, yüz yüze	Uzun vadeli, uzaktan
Fiziksel güç	Sembolik güç
Doğrudan dominans	Meşruiyet inşası
Geçici hiyerarşi	Kalıcı kurumlar
Sınırlı ölçek	Küresel ölçek

İnsandaki farkı üreten üç kapasiteden — seçim, ölçek ve zamansal sembolik kendilik (Bölüm 1, §4.2) — ilk ikisi güç çatışmasını doğrudan ölçeklendirir; üçüncüsü, yani "ben"in zamanda konumlanması, anlam

arayışını ve miras motivasyonunu doğurarak olmak ve kalmak iradesini besler. Burada ilk ikisine bakıyoruz.

Seçim kapasitesi — Physis'in dikte ettiğinin aksine hareket edebilmek. Bu kapasite gerçeklik ile algı arasına mesafe koyar: gerçeği olduğu gibi değil, işe yaradığı gibi sunabilmek.

Algı ve Bilgi Araçları

Alan	Açıklama	Örnek
Gerçeği gizleme	Bilgiye erişimi denetlemek, gerçeği görünmez kılmak	Sansür, gizlilik, bilgi tekeli
Algı yönetimi	Gerçekliği yeniden çerçevelemek	"Terörist" mi, "özgürlük savaşçısı" mı?
Meşruiyet inşası	Çıplak gücü haklı bir gerekçeyle örtmek	İşgali "özgürleştirme" olarak sunmak
Tehdit abartma/küçümseme	Karşı tarafın tehdidini olduğundan büyük ya da küçük göstermek	"Bizi yok edecekler" / "ortada sorun yok"
Kapasite şişirme/gizleme	Kendi gücünü güç tartmasında olduğundan farklı göstermek	Blöf, caydırıcılık gösterisi, gizli silahlanma

Ölçek kapasitesi bireysel ömrün ve yüz yüze ilişkilerin ötesine geçen sistemler kurmayı sağlar — ve hegemonyayı mümkün kılan budur. Tüzel kişilikler bireysel liderliği hem güçlendirir hem aşar (devlet, şirket, ordu); kurumlar otoriteyi sistemleştirir (bürokrasi, yargı, eğitim); hukuk gücü kurala bağlar ve iktidarın devrini düzenler (yasa, anayasa, halefiyet) — yeri dengeyi kuran bağsal Nomos'tur, ama güç asimetrisinin içinde işlediği için araçsallaşabilir (İlke 10); ideoloji hegemonyayı içselleştirir (din, milliyetçilik, liberalizm); teknoloji kontrol mesafesini genişletir (yazı, matbaa, internet); para değeri soyutlaştırır (vergi, finans, küresel ekonomi). Lider değişse bile yapı sürer — çünkü hiyerarşi artık bireye değil, kuruma bağlıdır. Diğer türlerde de lider değişir, ama orada taşınacak bir ölçek, dolayısıyla taşıyacak bir kurum yoktur. İnsanda lider yine değişkendir; fark, Nomos'un yarattığı ölçeğin ayakta kalmak için kuruma muhtaç olmasıdır.

Ölçek büyüdükçe bu araçların önemi artar: yüz yüze ilişkilerin sınırını aşan topluluklarda devreye girer, devlet ölçeğinde yabancılar arasındaki ilişkileri düzenlemek için zorunlu hâle gelir; imparatorluk ve küresel ölçeklerde ise araçlar daha karmaşık ve yoğun bir biçimde kullanılır. Her ölçek genişlemesi, mevcut güç ilişkilerini daha uzak mesafelere ve daha uzun zamanlara taşıyacak yeni araçlara ihtiyaç doğurur; her yeni araç hem Nomos'u hem de güç çatışmasının

erişebildiği ölçeği genişletir. Bu ilişki tersinden de okunabilir: Nomos olmadan, bireysel iradeye sahip canlılar arasında yüz yüze ilişkinin ötesine geçen kalıcı bir ölçek kurulamaz (Bölüm 1, §4.2; §1.5).

Bölüm 1'de (§7) Nomos'un Physis'e sonradan eklenen bağımsız bir katman değil, onun içinde doğan ve içinde varlığını sürdüren bir kapasite olduğunu ileri sürmüştük. Buradan şu sonuç çıkar: her Nomos yaratımı — ideoloji, devlet, din, bilim ya da hukuk — en başından Physis'i ve dolayısıyla güç çatışması potansiyelini kendi bünyesinde taşır.

4. ÇATIŞMANIN DOĞUŞU

Buraya kadar güç çatışmasının ne olduğunu, canlının mücadelesinde nerede durduğunu ve biyolojik kökünü kurduk. Şimdi nasıl doğduğuna bakıyoruz; bunun için kitabın son bölümüne ait bir hâli ödünç alıyoruz: kardeşliğin doruk anı, spike. Kardeşliğin kendisi Bölüm 9'un konusudur; burada yalnızca güç çatışmasıyla kesiştiği yer alınır. Bu kesişim iki nedenle vazgeçilmezdir: Physis Teorisi çerçevesinde spike, güç çatışmasının askıya alındığı tek andır ve onu yokluğundan tanımlar; bitişi ise güç çatışmasının yeniden doğduğu ve ilk hiyerarşinin kurulduğu andır. Bu ileri sıçrama, kitabın sunumunun zorunluluktan lineer, anlattığı mekanizmanın ise döngüsel olmasından doğar (Bölüm 1, §1). Spike bu yüzden burada, okurun bu aşamada izleyebileceği kadarıyla anlatılır.

4.1 Sıfır Noktası: Spike

Güç çatışması her an, her yerde işler — Physis'in çatışmacı tarafının varsayılanı budur. Ama mekanizmayı tam görmek için onun askıya alındığı tek ana bakmak gerekir; o an da Physis'in dışında değil, bağsal tarafındadır. Bu an spike'tır — terim, bir grafikte aniden yükselip hızla inen keskin doruğu çağrıştırır: ortak bir tehdit ya da kader karşısında birlikte edilen bir eylemle tetiklenen, "ben"in geçici olarak eridiği, kısa ve sürdürülemez bir kaynaşma doruğu (§3.1). Bölüm 9 aynı hâli füzyon adıyla inceler; tam mekanizması oradadır. Antropolojide bu hâle en yakın tarif Victor Turner'ın communitas'ıdır: statü ayrımlarının askıya

alındığı, ardından yeniden yapıya dönülen eşik hâli. İki okuma hiyerarşinin yerinde ayrışır — Turner'da hiyerarşi bu hâlin dışında durur; burada ise spike sırasında da süren güç tartmasında potansiyel olarak bulunur ve spike'ın bitişiyle yeniden doğan güç çatışmasıyla cisimleşir.[12]

Spike sırasında güç çatışması işlemez — ayıp ya da yasak olduğu için değil, ilk şartı ortadan kalktığı için: ayrı bireysel irade. "Ben" eridiğinde karşılaştırılacak iki ayrı irade kalmaz; iradeler arası mücadele de oluşmaz. Güç tartması yine sürer — herkesin gücü değerlendirilir — ama çatışmaya dönüşmez; altruist çerçevede merkezde birey değil bütün durduğu için güç, bireyin değil bütünün iradesini gerçekleştirme kapasitesi olarak okunur. İşte bu yüzden spike, güç çatışmasını sınırından tanımlar: yokluğunu göstererek ne olduğunu netleştirir.

Ama spike sürdürülemez: beden o hâlde kalamaz; psikolojik ve felsefi olarak da "ben" olmadan yürütülecek bir varoluş yoktur (Bölüm 9, §4.1b). Hormonlar normalleşir, "ben" geri döner, iradeler yeniden ayrışır. Spike'ın bitişi, güç çatışmasının yeniden doğuşudur. Aşağıdaki başlıklar o geçişi — T_0'dan (sıfır noktası) başlangıca — izler: güç çatışması burada yeniden doğar ve grup kurulursa ilk hiyerarşisi bu doğuştan çıkar (§4.2b, §5).

4.2 Spike'tan Çatışmaya Geçiş

Geçiş kademelidir; en kritik değişken hormonal olsa da güç çatışmasının görünür hâle gelmesi de süreci etkiler. Peki çatışma ne zaman görünmez bir potansiyelden açık mücadeleye döner?

Görünürlük Aşamaları

Aşama	Durum	Görünürlük	Hormon profili
1. Spike	Altruist çerçeve, güç tartması var ama çatışma yok	Güç çatışması yok	Oksitosin ↑, Testosteron ↓
2. Spike azalıyor	Bireyler eşiği geçmeye başlar	Potansiyel var, görünmez	Oksitosin ↓, Testosteron ↑
3. İlk liderlik iddiası	İşaret fişeği atılır	Güç çatışması doğar	Testosteron ↑↑, Dopamin ↑
4. Yayılma	Herkes pozisyon alır	Güç çatışması görünür	Kortizol ↑ (herkes için)

a) İşaret Fişeği Etkisi

Spike'tan çıkış bireysel ve kademelidir; herkes aynı anda çıkmaz. Güç dinamikleri açısından çıkışın anlamı tektir: çıkan birey artık ayrı bir taraftır — güç çatışmasının ilk şartı onda geri gelmiştir. Ama çıkmak, iddia etmek değildir. İlk çıkan ile ilk iddiayı ortaya koyan aynı kişi olmak zorunda değildir: çıkış sırası hormonaldir, iddiayı ise liderlik eğilimi — kimde "olmak" iradesi bulunduğu — belirler (§5.3). İlk liderlik iddiası hem diğer potansiyel adaylar hem de grubun kalanı için işaret fişeği gibi çalışır — atıldığı anda herkes pozisyonunu netleştirmek zorunda kalır ve o ana dek görünmez olan veya bastırılan güç çatışması bir sürece girer: önce örtük, sonra açık (§5.1). Çıkışın mekanizması da, eşiğin başka hangi yollardan geçildiği de yine Bölüm 9, §5.2'de ele alınır.

Spike'tan Çıkışta Birey Tipleri

Birey tipi	Spike durumu	Liderlik eğilimi	Tepki
A	Çıktı	Var	İlk iddia — işaret fişeğini atan
B	Çıktı	Yok	Bekler ya da tabi olur
C	Çıktı	Var ama baskılıyor	Zamanlamayı bekler — rakip mi, müttefik mi?
D	Hâlâ içinde	—	Altruist çerçevede, kardeşlik sürüyor

İlk iddia atıldığında her profil farklı tepki verir. D tipi — hâlâ spike'ta olan — kardeşlik sınamasıyla karşılaşır: "Spike gerçekten bitti mi?" B tipi kimin arkasında duracağına karar verir. C tipi açığa çıkma zamanını değerlendirir. A tipi ise meşruiyet sınamasına girer. Güç çatışması grupta değil, ilk liderlik iddiasını ortaya atan bireyde görünür hâle gelir. İşaret fişeği grubun durumunu değiştirir, ama ateşleyen bireydir.

b) Üçlü Meşruiyet Sınaması

İlk iddia grubun önüne üç soru koyar. Bu sıra ölçülmüş bir bulgu değil, gözlemden türetilmiş bir modeldir; ama sorular mantıksal olarak birbirine bağlıdır — spike bitmeden grup sorusu, grup kurulmadan aday sorusu anlam kazanmaz:

Üç Sınama

Sıra	Sınama	Soru	Sonuç
1	Spike	"Spike bitti mi?"	Altruist çerçevenin sonu ya da son bir direnç
2	Grup	"Bu kardeşlik grup yaratacak kadar güçlü mü?"	Grubun oluşumu ya da dağılma
3	Birey	"Bu birey liderliği hak ediyor mu?"	Tescil ya da yeni adayların tetiklenmesi

Bu sınamalar her bireyin zihninde aynı anda oluşmaz — bireysel süreçler farklı hızlarda işler. Ama grup açısından meşruiyetin netleştiği belirleyici anlar vardır: Bir olay, bir kriz, bir karar anı. Bu anlarda grup kolektif olarak sınamayı geçer veya geçemez. Birinci sınama spike'ın kendisiyle ilgilidir. İlk liderlik iddiası altruist çerçeveyi sınar — "gerçekten bitti mi?" D tipi bireyler — hâlâ spike'ta olanlar — bu soruyla karşılaşır; eşiğe yaklaşmış olanlar için bu bir seçimdir: Altruist çerçeveye tutunmak mı, yoksa yeni çerçevenin gerçekliğini kabul etmek mi? Bu sınama geçilmezse sonraki sınamalar başlamaz — spike devam eder. İkinci sınama grubun potansiyeliyle ilgilidir. Spike bir şey yarattı mı? Bu kardeşlik grup yaratacak kadar güçlü mü? Bu sınama başarısız olursa grup oluşmadan dağılır. Başarılı olursa üçüncü sınamaya geçilir. Üçüncü sınama adayın kendisiyle ilgilidir. Bu birey liderliği hak ediyor mu? Gerçekten güçlü mü? Aday güç tartmasına girer. Başarılı olursa liderlik tescillenir; başarısız olursa ya tasfiye edilir ya başka adaylar tetiklenir.

Güç çatışması bir kez yaşanıp biten bir olay değil — her grup oluşumunda yeniden başlayan bir dinamiktir. Spike → Grup → Güç çatışması → Hiyerarşi. Grup oluştuktan sonra güç çatışması sürekli devam eder. Bu süreçte yeni bir spike da tetiklenebilir. Mevcut yapının bütününü kapsarsa yapı yerinde kalır, süreç sonunda tazelenebilir ve güç çatışması spike'ın ardından kaldığı yerden, farklı seviyelerde ve farklı zamanlarda yeniden tetiklenerek sürer. Spike yapının içindeki bir grupta tetiklenip yapının kapsamı yerine kendi kapsamını dayatırsa — bir partiden kopan hizipte ya da devrimci bir fraksiyonda olduğu gibi — o yapıya olan bağlılığı çözer ve güç çatışması yeni grubun içinde yeniden doğar (Bölüm 9, §4.2).

5. DÖNÜŞÜM

Spike sırasında lider yalnızca bir araçtır — kelimenin tam anlamıyla, grubun hayatta kalmasına hizmet eden bir işlev. Çünkü "ben" erimişken birbirini kontrol edecek ayrı iradeler yoktur; irade kontrolü olmayınca hiyerarşi de kurulamaz (hiyerarşi, güç farkının kalıcı irade kontrolüne dönüşmesidir — §1.3). Bu yüzden spike'ın "lideri" grubun

üstünde değil içindedir: birliğin işlevsel bir parçası, araçsal ihtiyacın — hızlı karar, koordinasyon — en iyi karşılandığı düğüm. Grup kolektif olarak en iyi cevabı veremediğinden bu düğüme yönelir; ama bu bir tabiiyet değil, bir işbölümüdür. Statü yok, kontrol-asimetrisi yok — yalnızca işlev vardır.

Bu başlık şu soruyu sorar: lider grubun hayatta kalması için yalnızca bir araçsa, bu araç nasıl statüye dönüşür ve bu dönüşüm nereye götürür?

5.1 Araçtan Statüye

"Ben lider olmalıyım çünkü güçlüyüm." Bu iddianın arkasında bir irade durur: olmak iradesi, yani "lider olmak istiyorum" (§5.3). Ama iddia bu iradenin kendisi değildir; onu gruba sunulan ve sınanacak bir talebe çevirir, gücü de bu talebin gerekçesi yapar. Talep grupta karşılık bulur, çünkü grup da liderden güçlü olmasını bekler. Spike sırasında da güç önemini korur ve işlevsel bir liderlik vardır, ama liderlik talebi anlamsızdır ("ben"in olmadığı yerde "ben"le başlayan bir talep anlamsızlaşır); spike bitince ise sınanabilir bir talebe dönüşür. Meşruiyet sınaması devreye girer: liderlik oluştuktan sonra artık yalnızca bir işlev değil, bir statüdür — ve oluşmuş statünün kökenindeki iddia sürekli sınanır. Spike'taki meşruiyet bir süre taşır ama yetmez; "o zaman grup için faydalıydı, ama şimdi hâlâ faydalı mı? O zaman güçlüydü, ama hâlâ en güçlü o mu?" soruları belirir ve kalır.

İddia görünürdür; ardından gelen çatışma ise önce örtük işler, sonra açık bir liderlik çatışmasına dönüşür. Sonunda bir irade galip gelir ve kalıcı bir hiyerarşi oluşur — ama çatışma bitmez, aksine yapılanır: lider ile takipçiler arasında, takipçilerin kendi aralarında, adaylar arasında ve adaylarla lider arasında sürer. Hiyerarşi çatışmanın sonu değil, çerçevesidir.

Lider değişimi grubun adaptasyonu için gereklidir — spike'taki başarı yanlış okunmuş olabilir, koşullar değişmiş olabilir, lider yeni koşullar için uygun olmayabilir. Liderin değişimi grubun işleyişinde ve hayatta kalmasında bir sorun kaynağı değildir. Bir bedeli vardır, ama bu bedel değişimden kaçınmanın gerekçesi değil, adaptasyonun fiyatıdır:

değişemeyen bir yapı, koşullar değiştiğinde katılığın bedelini esneyerek değil kırılarak öder. Bu yüzden güç çatışması yalnızca lider üreten bir mekanizma değildir; aynı mekanizma lideri sınar ve gerektiğinde değiştirir, böylece grubun adaptasyonunu taşır. Bu döngü işlemediğinde ya da bozulduğunda — çatışma bastırıldığında ya da tek bir irade karşıtsız kaldığında — yapı sınanamaz hâle gelir ve kırılganlaşır (§7). Bir sistemin ne kadar sağlıklı yaşayacağını ve neden bozulacağını tek başına bu belirlemez, ama önemli etkenlerinden biridir. Teori güç çatışmasını bu yüzden olumsuz bir olgu olarak okumaz. "Çatışma" kelimesi olumsuz bir yük taşır, ama bu çatışma çatışmanın kendisi için değil, bir işlev için vardır: grubun önünde kimin duracağını sınar, belirler ve yeniler. Yine de aynı mekanizma hegemonyayı da üretir (§2.3). Teori onu ne yüceltir ne mahkûm eder; nasıl işlediğini gösterir.

5.2 Nomos'un Kattığı: Algı Mesafesi

Buraya kadarı Physis'in işleyişidir. İnsanın Nomos kapasitesi ne ekler? Gerçeklik ile algı arasındaki mesafeyi genişletir. Seçim, gerçeği olduğu gibi değil işe yaradığı gibi sunmayı mümkün kılar (§3.4); ölçek büyüdüğünde lider artık yüz yüze görülmez, gücü sembollerle temsil edilir; lineer zaman bilinci ise yönetilene bugünü değil yarını da tarttırır (Bölüm 1, §4.2). Bunlara insanı diğer türlerden ayıran iki kapasite eklenir (Bölüm 1, §3): yönetilen yalnız lideri değil, başkalarının lider hakkında ne düşündüğünü de okur; ve güçlü olanın yönetmeyi hak edip etmediğini sorar. Liderlik bağlamında sonuç şudur: lider artık sadece güçlü olmak zorunda değildir — güçlü görünmek, güçlü algılanmak, güçlü olduğuna ve olacağına, yönetmeyi hak ettiğine inandırmak zorundadır.

Bu, meşruiyet sınamasının iki cephesini birbirinden ayırır (İlke 6): bireylerin öznel değerlendirmesi algıyla, hatta bir gelecek vaadiyle kazanılabilir hâle gelir; zamanın ve entropinin dayattığı gerçeklik ise algıyla kazanılamaz; onun hükmü yalnızca belirli sınırlar içinde ertelenebilir. Gelişmiş diğer türlerde de blöf vardır — kabarmak, gösteriyle büyük görünmek — ama mesafe kısadır: algı bedene bağlıdır ve ilk karşılaşmada sınanır. Böylece liderlik yalnızca bugünün gücü ve

işlevi olmaktan çıkar: meşruiyet sınamasının ikinci katmanı devreye girer — "yarın da güçlü kalacak mıyım?" (Bölüm 1, §6) — ve liderlik, yarını da kapsayan bir algı yönetimi sahasına dönüşür.

5.3 Olmak ve Kalmak İradesi

Güç, iradesini gerçekleştirebilme kapasitesiydi; liderlikte aynı irade zamanda iki fazda görünür. Olmak iradesi lider olma iradesidir — güç çatışmasından geçmeyi, rakipleri geride bırakmayı gerektiren kurucu faz. Kalmak iradesi ayrı bir irade değil, olmanın zamana yayılmış hâlidir (Bölüm 1, §4.3): aynı iradenin, statü kazanıldıktan sonra her an yeniden sınanan biçimi. İkisi de Physis'tir — alfa goril de, kurt da, aslan da hem olmak hem kalmak için çatışır; statü kazanılır, sonra sürekli savunulur (winner effect[13]; statünün dopaminle pekişmesi — §3.1). Olmak bir anda gerçekleşir; kalmak, o anın zaman boyunca yeniden sınanmasıdır. Her kalış, ilk oluşun yeniden doğrulanması; her yeni an, o oluşun sürüp sürmeyeceğine dair yeni bir sınamadır. Olmak kalmanın koşuludur, fakat kalmak olmaktan fazlasını gerektirir: Zamanı. Çünkü kalmak, tek bir oluşun sona erişine dek geçirdiği bütün sınanmaların, bütün yeniden oluşların birikimidir.

Nomos bu iradeleri yaratmaz — ölçeklendirir. Diğer türlerde kalmak, her an yeniden kazanılan olma anlarının toplamıdır; insanda bilinçli bir hedefe dönüşür ve sembolik zamana yayılır (Bölüm 1, §5): önceden planlanır, kurumlarla güvenceye alınır, halefiyet kurgulanır, hatta ölümün ötesine — iz bırakmaya — uzanır.

İki senaryo bu ilişkiyi netleştirmek için kullanılabilir.

Birinci senaryo: Bir bireyin "olmak" iradesi zayıf, ama koşullar onu öne çıkarıyor. Grup onu lider adayı yapıyor — belki spike sırasındaki katkısı, belki karizması, belki başka adayların yokluğu, belki şahsi bağlantıları ve belki öngörülemeyen bir istisnai durum. Lider adayı güç çatışmasından yine geçebilir, tam angaje olmadan. Lider olunca "kalmak" iradesi oluşabilir, ama angaje olmadan lider olsa da angaje edilmeden lider kalmak mümkün değildir. Üstelik güç dinamiklerindeki tecrübe eksikliği yapısal kırılganlık riskini artıracaktır.

İkinci senaryo: Herhangi bir güçlü özelliği ile öne çıkan bir birey düşünelim. Bu bireyin ise ne "olmak" ne de "kalmak" iradesi vardır. Hormonal tetikleme yok veya baskılanıyor — liderlik dürtüsü zayıf veya seçilmiyor. Bu birey "olmak" iradesi güçlü olanlara karşı yapısal olarak dezavantajdadır. Güç çatışmasına girmekten kaçınması veya girerse de kaybetmesi beklenebilir.

Güç çatışması bir "demir dövme" sürecidir — bu süreçten geçmeyen kılıç kırılgandır. "Olmak" iradesi liderlik için esastır. "Kalmak" iradesi olmayı gerçekleştirebilmiş potansiyele ait bir fazdır. Olma süreci tecrübe biriktirir, bireysel formülün başarısını kanıtlar. Lider olduktan sonra statünün kapasitesi de devreye girer — bu, kalmak için ekstra bir avantajdır. Güç çatışmasına girmeden statü kazanmış veya "olmak" iradesi zayıf liderler bu avantajları tam taşımayabilir; en azından meşruiyet sınaması yapılana kadar yapısal kırılganlık potansiyeli taşır ama kırılgan olup olmadığı ancak sınama sırasında görülür.

6. İLKELER

Buraya kadar güç çatışmasının nasıl doğduğunu ve nasıl kalıcılaştığını izledik. Şimdi bu anlatının altında işleyen koda, güç ilkelerine geçiyoruz. Kitabın akışında bu bölüm, önceki her şeyin damıtılmış hâlidir: en küçükten en büyük ölçeğe kadar gözlemlenen dinamiğin tek bir yasa kümesine sıkıştırılmış biçimi. Burası güç dinamiklerinin çekirdeğidir.

13 İlke. Hepsi tümdengelimle değil, gözlemden türetilmiştir. Kronolojik olarak ise teorinin ilk ortaya çıkan parçasıdır: ilk biçimleri tarih çalışmaları sırasında belirlenmiş, 2012'den bu yana birikerek sınanmış ve buradaki hâllerine oradan ulaşmıştır.[14] İlkeler ölçekten, aktörden, çağdan ve türden bağımsız işleyecek biçimde aranmış ve bu ölçütle sınanmıştır. Kitabın bundan sonraki her bölümünde — liderlik, sınıflar, tüzel kişilikler ve hegemonya — bu ilkelerin işlediği görülebilir.

Bu yasalar yeni keşfedilmiş, bugüne kadar gizli kalmış gerçekler değildir elbette. Güç ve yönetim üzerine düşünmüş pek çok düşünür,

bu ilkelerin çoğunu çeşitli biçimlerde dile getirmiştir; tarihe, halkların ve liderlerin anlatılarına bakan herkes bazı ilkelerin izlerini fark edebilir. Hatta bazı ilkeler, Thucydides'in aktardığı Melos Diyaloğu'nda olduğu gibi, tarihteki aktörler tarafından açıkça dile getirilmiştir; bazıları ise tekrar eden örüntülerin karşılaştırılmasıyla belirginleşmiştir.

Teorinin katkısı, bu ilkeleri kendi çerçevesi içinde saptamak ve derlemektir. Bu 13 İlke çok sayıda sınamadan geçmiştir, ama taşa kazınmış değildir; sınanmaya devam eden yasalardır. Liste kapalı değildir: yeni ilkeler eklenebilir, mevcut ilkelerden her biri de kendisini ihlal eden ve sürdürülebilir bir yapı üreten bir karşıt örnekle çürütülüp elenebilir.

Bu ilkeler üç katmanda okunabilir:

- Temel (1–3): Güç çatışmasının var olma koşulları.
- Mekanizma (4–11): Güç çatışmasının nasıl işlediği.
- Nihai (12–13): Her şeyin aktığı nokta — tekillik ve tek irade.

Bu ilkeler Physis'in kodlarıdır. Hiyerarşi bunların üzerine kurulur. Ancak insan Nomos kapasitesi, yani Physis'in dikte ettiğinin aksine seçebilme kapasitesi taşır. Dolayısıyla bu ilkeler insanın kaderi değildir; Physis'in hangi yöne baskı yaptığını gösterir. O baskıya direnip direnmeme seçimi insana aittir.

İlke 1: Güç çatışması iki irade var olduğu an başlar.

İki irade aynı sosyal yapıda karşılaştığı anda güç çatışmasının potansiyeli de doğar. Çatışmaya dönüşmesi için ikisinin aynı karar üzerinde farklı yönlere çekmesi ve birbirini yönlendirmeyi hedeflemesi yeterlidir — kim yönlendirecek, kimin sözü geçecek (§1.4).

İlke 2: Karşıtlar sistemde sürekli mevcuttur.

Çatışma her an aktif olmak zorunda değildir. Ama iki irade aynı sistemde var olduğu sürece, her biri diğeri için potansiyel rakiptir. Koşullar oluştuğunda — kaynak azaldığında, statü sarsıldığında, fırsat belirdiğinde veya bir karar diğerlerinin iradesini de bağladığında — bu potansiyel harekete geçebilir.

İlke 3: Güç çatışması her etkileşim, koşul ve ölçekte işler.

İki birey arasında işleyen dinamik iki şirket, iki devlet ya da iki paradigma arasında da işler. Değişen ölçek, enstrüman ve zamandır — mekanizma aynıdır.

İlke 4: Güç asimetrisi egemenlik üretir.

İki irade arasında tam eşitlik hiçbir zaman oluşmaz. İnsanlar doğuştan farklı alanlarda farklı kapasitelere sahiptir ve aynı birey zamanla değişir; bu yüzden fiziksel güç, kaynak, bilgi, konum ve bağlantılar her zaman dinamik bir eşitsizlik yaratır. Bu eşitsizlik nötr değildir: güçlü, güçlü olduğu için kazanır ve her zafer avantajı daha kalıcı bir hegemonyaya dönüştürür. Güçlü için güçlü kalmak bir tercih değil, bir oluş hâlidir — güçsüzleşmek yalnızca kalmanın yitirilmesi değil, onu kazandıran formülün de çökmesi olduğu için güçlü bunu sonuna dek reddeder. Bu, Physis'in dayattığı yapısal bir dinamiktir; yeni bir güç asimetrisi mevcut gücü devirene dek sürer.

İlke 5: Güç çatışması sıfır toplamlıdır.[15]

Bir grubun zaman ve enerjisinden doğan toplam çıktı değişebilir — sinerjiyle büyüyebilir, çatışmayla küçülebilir. Ama güç çatışmasında hedef bu çıktı değil, onu yöneten komutadır; ve iradenin kullanım komutası kişi başına birdir (Bölüm 7, §4.1). Seçimlerdeki oy gibi: toplam oy sabittir, birinin aldığı oy başkasının alamadığı oydur. Bu yüzden birinin kontrol kazancı, diğerinin kontrol kaybıdır. İşbirliği bunu erteleyebilir, şiddetini düşürebilir — olmak iradesi olmayan iki birey yan yana durabilir. Ama başkalarının iradesini, zamanını ve enerjisini de bağlayan bir karar alındığı her an, kimin karar vereceği sorusu ve onunla birlikte çatışma potansiyeli geri gelir.

İlke 6: Güç her an sınanır.

Güç sabit değildir; zayıflık algılandığında çatışma potansiyeli artar. Ama meşruiyet sınaması yalnızca çatışma anında işlemez — kesintisizdir. Sınanan, gücün dayandığı iddiadır (Bölüm 1, §6): en temelde "varım", güçlü olan için "güçlüyüm"; liderde "ben lider olmalıyım çünkü güçlüyüm" (§5.1); yapıda ise "seni neden yönetmeliyim?" sorusuna verilen cevap. Bu iddia her an iki cephede

sınanır. Birincisi algıdır: birey kendini, rakipler ve yönetilenler onu sürekli tartar — güçlü mü, güçlü kalacak mı, grup için hâlâ faydalı mı, yönetmeyi hak ediyor mu? Alışılmış anlamdaki meşruiyet — onay, seçim, tanıma — bu cephenin biçimlerinden yalnızca biridir. İkincisi gerçekliktir: iddia bir karşılaşmada, bir krizde, zamanın içinde fiilen sınandığında tutuyor mu? Algıda tutan bir iddia bu cephede çökebilir; hükmü veren de odur. Algı bu hükmü değiştiremez, yalnızca belirli sınırlar içinde erteleyebilir (§5.2).

İlke 7: Güç özümser, engeller, cezalandırır.

Güçlü olan karşısındaki iradeyle üç şekilde ilişkilenir: onun kullanım komutasını kendine katarak güçlenir, güçlenmesini bloke ederek engeller veya bedel ödeterek güçsüzleştirir.

İlke 8: Güç çekim alanı oluşturur.

Güçlü olan etrafında bir alan yaratır — kaynak, güvenlik ve fırsat o alandadır. Bireyler bu alana yönelir; bu bilinçli bir hesap da olabilir, hormonal bir tepki de. Ama bu çekim yalnızca çevreyi beslemez: esas fayda güçlüyedir, güçlü olan bu alandakilerin kullanım komutasını soğurarak büyür. Bu da daha güçlü bir çekim alanı yaratır ve kendini besleyen bir döngü oluşur.

İlke 9: Güçte oluşan boşluk vakum yaratır.

Lider düştüğünde ya da yerinde olduğu hâlde komuta ettiği alanın bir kısmını artık dolduramadığında, o alandaki kullanım komutası sahipsiz kalır — olmak iradesi taşıyan bireyler bu boşluğa onu sahiplenmek için yönelir. Bu planlı bir süreç olmak zorunda değil; hormonal tetikleme — testosteron ve dopamin yükselişi — ve bu tetiklemeye dayanıp onu yeniden besleyen sistem mekanikleri, boşluğu algılayan bireyi hem dürtüsel hem de stratejik olarak harekete geçirir.

İlke 10: Kurallar güçlüyü daha az bağlar.

Kurallar Nomos kapasitesiyle kurulur — ama güç asimetrisinin içinde işler. Dengeyi sağlaması gereken araç, dengesizlikten fayda görenin elindedir — ve aynı araç dengesizliği sabitlemek için de işleyebilir. Kural güç birikimini sınırlayabilir ama bu sınırlamayı uygulayacak olan da güçlü ise kural artık zorunluluk değil, seçim hâline gelir.

İlke 11: Adalet ancak denk güçler arasında mümkündür.[16]

Adalet güç dengesine bağlıdır. Denk güçler arasında müzakere mümkündür; çünkü iki taraf da diğerine maliyetli sonuçlar dayatabilir. Bu karşılıklı kapasite, tarafları birbirlerinin sınırlarını hesaba katmaya zorlar. Güç asimetrisi açıldığında bu zorunluluk zayıflar ve adalet güçlünün lehine eğilir. Kuralı koyan da uygulayan da güçlü olduğunda adalet, ortak bir sınır olmaktan çıkarak güçlünün adaletine dönüşür.

Asimetri, toleransı da daraltır. Güçlünün diğerlerinin güç hamlelerine katlanması çoğu zaman hoşgörüden değil, katlanmamanın bedelinden kaynaklanır. Cezalandırmanın maliyeti düştükçe güçlü, daha önce katlanmak zorunda olduğu davranışları bastırmakta daha serbest hâle gelir. Bu davranışların başkalarına örnek oluşturma ihtimali arttığında ise bastırma, yalnızca mümkün bir seçenek olmaktan çıkarak gücün sürdürülmesi için gerekli bir hâle gelir.

Ancak toleransı daraltan yalnızca cezalandırmanın ucuzlaması değildir. Gücün işleyişi, üstünlük iddiasının herkes tarafından bilinmesine ve bu iddianın davranışlar üzerindeki etkisini korumasına da bağlıdır. "En güçlü benim" iddiasını taşıyan bir aktör, tek bir kişinin itirazını yalnızca bireysel bir eylem olarak değerlendiremez; çünkü bu itiraz, herkes üzerindeki üstünlüğünün sorgulanmasına ve başkalarının da karşı çıkabileceği düşüncesinin yayılmasına yol açabilir: karşı koyma kapasitesi son derece daralmış olanlara bile bu güce karşı çıkmanın mümkün olduğunu gösterir. Güçlü bu kadar üstünken bile bir kişi karşısında durabiliyorsa, gerçekten göründüğü kadar güçlü olup olmadığı sorusunu doğurur.

Bu nedenle en küçük itiraz bile, yarattığı doğrudan zarardan daha büyük bir anlam taşır. İtiraz, başkalarını harekete geçirme ihtimaliyle gücün herkes üzerindeki etkisini; üstünlüğü sorgulanabilir kılmasıyla da gücün tartışılmazlığını tehdit eder.

Güç, tartışılmazlığını korumaya bağımlı hâle geldikçe, bu tartışılmazlığı tehdit eden itirazlara karşı daha tahammülsüz olabilir. Böylece güç arttıkça kapasite bakımından değil, üstünlüğünün sorgulanmasına karşı gösterdiği duyarlılık bakımından kırılganlaşabilir. Sonuçta güç asimetrisi, bir yandan güçlünün

müdahale kapasitesini artırırken diğer yandan tolere edebileceği itirazların alanını daraltır. Adaletin güçlünün adaletine dönüşmesi, yalnızca kuralları kimin koyduğu ve uyguladığıyla değil, bu kurallara karşı çıkmanın bedelini kimin belirlediğiyle de ilgilidir.

İlke 12: Güç tekilleşir.

Güç çatışması başladığında her kazanım bir sonrakinin zeminini hazırlar — kontrol genişler, kaynaklar birikir, rakiplerin çıkışı kontrol altına alınır ve büyüyen güç daha büyük entropik risk yaratır: sistem kırılganlaşır, dağılma eğilimi artar (§7; Bölüm 6, §12.6). Bu azalan bir matematiktir. Tekilleşme bir tercih veya strateji değil, güç çatışmasının yapısal sonucudur. Olmak iradesi bireyi çatışmaya çeker; çatışmanın mekaniği sistemi tek iradeye doğru iter.

İlke 13: Güç çatışması tek irade kalana dek sürer.

Güç çatışması kendi içinde bir durma noktası taşımaz. Uzlaşma onu askıya alır, ittifak soğutur, hiyerarşi çerçeveler (§5.1) — ama hiçbiri bitirmez. Sistemde birden fazla irade kaldıkça çatışmanın potansiyeli de kalır.

7. TEKİLLİK

Son iki ilke, güç çatışmasının kendi içinde durmadığını ve tek iradeye doğru ilerlediğini ortaya koydu. Peki, bu ilerleyişin vardığı nokta nedir ve sistem oraya ulaştığında ne olur? Bu soruyu yanıtlamak için tekilleşmeye bir süreç, tekilliğe ise bu sürecin yöneldiği nokta olarak bakmak gerekir.

Tekilleşme, iradelerin kullanım komutasının giderek tek elde toplandığı süreçtir. Tekillik ise bu sürecin yöneldiği nihai noktadır — tek iradenin baskın olması. Bu bir dürtü değildir; biyolojik temeli yoktur. Güç çatışmasının yapısal sonucudur. Bireyi çatışmaya çeken olmak iradesi biyolojiktir; çatışmanın tekilleşmesi ise yapısaldır:

Olmak iradesi → Güç çatışmasına giriş → Hegemonya → Tekillik

Mekanizma yalındır: iki irade çatışır, biri kazanır, kazanan kontrol eder, kontrol soğurmayla genişler, sistem tek iradeye doğru daralır.

Ama bu yalnızca güç çatışması başladığında işler — işbirliği ve güç tartması tekilleşme üretmez, çünkü ortada çatışma yoktur. Potansiyel ise her sosyal yapıda durur; koşullar (kaynak kıtlığı, tehdit, fırsat) onu çatışmaya çevirdiği an sistem tekilleşmeye başlar. Ne var ki tekilleşme, ayrılabilir iradeler arasındaki çatışmanın yönelimidir. İki kutbun birbirini var ettiği gerilimlerde — birey ile grup gerilimi gibi — tekilleşme en azından bir engele çarpar: kazanmak kazananı da yok edeceğinden tek iradeye varılamaz. Bu gerilimler, onları sabit kılan karşılıklı bağımlılık sürdüğü sürece tekilliğe ulaşmadan sürer (§8.6). Grubun içinde bireyin tekilliğinin ancak asimptotik bir sınır olması da bundandır: yöneten, yönetilen olmadan yoktur.

Nomos araçları olmadan tekilleşme doğal sınırlara çarpar ve genellikle tekillikle sonuçlanmaz — alfa ölür veya yenilir; yapı devam etse de hiyerarşi yeniden kurulur, yapı dönüşür ya da çöker — her durumda süreç geriler, duraklar veya sıfırlanır. Nomos araçları zamanın koyduğu sınırı kaldırır — güç bireyden bağımsızlaşır, yapı kurucusunu ve nesilleri aşar; ömrü süresiz kabul edilen tüzel kişilikte lider değişse bile yapı tekilliğe yönelmeyi sürdürür. Öteki sınır ise yerinde kalır: tüzel kişilik varlığını hâlâ içindeki insanlara muhtaç olarak sürdürür. İki sınırın birlikte kalktığı tek biçim, insana değil AGI'ye muhtaç olan V4 tüzel kişiliktir (Bölüm 5, §10.1): tekillik orada ilk kez yapısal bir engele takılmadan varılabilir hâle gelir. Ama varılabilir olması varılacağı anlamına gelmez; birden fazla V4 bulunduğu sürece güç çatışması sürer.

Tekilleşme iki biçimde ilerler; ikisi de tek iradeye yönelir ama rakip iradenin akıbeti farklıdır.

Kontrol (figüratif): Kaybedenin iradesi yok edilmez, tabi kılınır — varlığını sürdürür ama artık özerk değildir, kazananın denetimindedir. İki irade fiziksel olarak var olmayı sürdürür; yine de kullanımın komutası tek elde toplanır. Tekillik burada *işlevseldir*: rakibi yok ederek değil, soğurarak kurulur. Liderlik hegemonyası bu biçimdedir — tabi olan itaat eder ama yaşar.

Eliminasyon (gerçek): Kaybeden yok edilir, iradesi de onunla birlikte ortadan kalkar — geriye ikinci bir irade kalmaz. Tekillik burada mecazi

değil, gerçektir. Frenini kendinden taşımayan tüzel kişilikler arası çatışmalarda ve varoluşsal — yok etmeye varan — mücadelelerde görülür; *Sapiens–Neandertal* karşılaşması, teorinin eliminasyon olarak okuduğu en eski örnektir (§8.5). Paradigma ve tüzel kişilik ölçeğinde bu iki biçim, kaybedenin akıbetine göre ayrıntılanır (§8.4).

Ayrım, rakip iradeye ne olduğudur: biri onu *tabi kılar* (var ama özerk değil), diğeri *yok eder* (artık yok). Yönelim ise aynı: tek irade. Ve paradoks buradadır. Tekillik güç çatışmasını bitirmez; onun uç noktasıdır — ama aynı zamanda sistemin hayatta kalma formülünü çökertir. Karşıtsız güç sınanamaz, meşruiyet testi işlemez, alternatif kalmadığında adaptasyon kapasitesi körelir; sistem entropiye karşı savunmasız kalır. Tekilleşme sistemi kırılganlığa iten bir yönelimdir (İlke 12); tekillik ise hem güç çatışmasının yöneldiği hem de sistemin en kırılgan olduğu noktadır.

8. PARADİGMALAR

Güç çatışmasının yalnızca canlılar arasında işlemediğini, tüzel kişilik gibi insanın kurduğu soyut aktörlere de uzandığını ve insanın ürettiği her yapının — statüden kuruma, sistemden ideolojiye — bu dinamiği en baştan içinde taşıdığını görmüştük. Peki en geniş ölçekte güç çatışması neyin üzerinde yaşanır? En makro düzeyde hangi yapılar birbirleriyle karşı karşıya gelir; bu karşılaşmalar hangi eksenler etrafında biçimlenir ve tarih boyunca neden bazı çatışma hatları tekrar tekrar ortaya çıkar?

Cevap, tek tek aktörlerde, kurumlarda ya da olaylarda değil, paradigmalarda aranmalıdır.

Physis Teorisi çerçevesinde paradigma bir düşünce biçimi değil, güç ilişkilerini yapılandıran tarihsel bir yapıdır. Bu nedenle tarihteki büyük çatışmaların bir kısmı aynı paradigma içindeki güç mücadeleleri değil, farklı paradigmaların karşılaşmasıdır.

Bu bölüm önce paradigmanın ne olduğunu ve hangi dinamiklerle doğduğunu, güçlendiğini, çatallandığını ve çözüldüğünü soyut düzeyde kuracaktır (8.1–8.4). Ardından bu mantık, tek bir somut

güzergâh üzerinde izlenecektir: *Neandertal karşılaşmasından bugünün tüzel kişilik ağına uzanan Nomos Paradigması.* Böylece soyut model, tarihsel bir dönüşüm içinde somutlaşacaktır (8.5–8.10). Bu güzergâh, §2.3'teki kalıcılaşma zincirinin tarihsel okuması olarak görülebilir: zincirin halkalarından liderlik ve tüzel kişilik burada birer kırılma olarak görünür; kitabın sonraki bölümleri aynı zinciri halka halka açar.

Bu güzergâhı açıklamak için önce beş dinamik ve altı sonuç kurulacak; ardından kırılmalar çözülmüş çatışmalarla birlikte, sabit gerilim ve çatallanma kendi başlıklarında açılacak, onlara eriyen gerilim ve yakınsama eklenecektir. Bunlar, birbirinden bağımsız olguların listesi ya da dışarıdan eklenmiş analiz araçları değildir. Paradigma çerçevesinin, kendi işleyişini açıklamak için tanımladığı temel unsurlardır.

Bu unsurlar birlikte, bir paradigmanın nasıl kurulduğunu, hangi dinamiklerle işlediğini ve varlığını nasıl sürdürdüğünü; kendi iç gerilimlerini ve çatışmalarını nasıl ürettiğini; içindeki eksenlerin hangi koşullarda çatallandığını ve kutupların hangi yönde yakınsadığını ortaya koyar. Son olarak, bir paradigmanın kendi sınırlarına nasıl ulaştığını ve hangi koşullarda sona erdiğini açıklar.

8.1 Paradigma Nedir?

Paradigma terimi genellikle Kuhn'un bilim felsefesindeki kullanımıyla bilinir — bir bilim topluluğunun paylaştığı teorik çerçeve.[17] Teori Kuhn'dan terimi alır, tanımını değil: ortak olan, yerleşik bir çerçevenin alternatifleri görünmez kılması ve ancak kırılarak değişmesidir.

Physis Teorisi'nde ise paradigma, varoluşu, hayatta kalmayı ve güç ilişkilerini aynı anda ve birbirine bağlayarak yapılandıran tarihsel yapıdır. Güç ve çatışma eksenlerini kurar, alternatifleri görünmez kılar ve sorgulanmadan kabul edilen varsayımları belirler. Bu üçünü birbirine bağlı olarak taşımayan bir yapı — bir din, bir ideoloji, bir ulusal kimlik — bir paradigmanın içeriği olabilir, ama kendisi paradigma değildir. Kavram bu yüzden epistemolojik değil, ontolojik ve politiktir: mesele "bilgiyi nasıl üretiriz?" sorusu değil, "nasıl var

oluruz, nasıl hayatta kalırız, güç nasıl dağılır ve kim kimle çatışır?" sorularının hangi tarihsel yapı içinde yanıtlandığıdır.

Teori, paradigmalar arası çatışmayı da bir güç çatışması olarak alır. Güç çatışmasının 13 ilkesi burada da işler — ölçek farklıdır ama mekanizma aynıdır. Paradigmalar arası çatışma bu ölçeklenmenin en makro hâlidir — güç çatışmasının ulaşabileceği en geniş ölçek.

Paradigmanın kendisi irade taşımaz ve mücadelesi tek bir merkezden yürütülmez. Paradigma, içindeki her şeyin — bireyden statüye, kavramdan kuruma — olma ve kalma koşullarını yapılandırır. Bu unsurlar birbirine kenetlendiği için aralarındaki sinerji, merkezsiz ama kendiliğinden bir eşgüdüm üretir; paradigmanın içi ile dışı da bu eşgüdümle ayrışır. Dışarıdakiyle temas ettiği her alanda — diplomasiden ticarete, ordudan teknolojiye — paradigma, onu cisimleştiren aktörlerin kendi düzeylerindeki mücadeleleri aracılığıyla sınanır. Bu mücadeleler aynı paradigmanın karşılıklı bağımlılıkları içinde gerçekleştiği için bir alandaki sonuç ötekilere yankılanır. Paradigma böylece varoluşun üç cephesinde birden sınanır: diğer paradigmalara, zamana ve entropiye karşı (Bölüm 1, §4.1).

Paradigma derin ve geniş bir yatakta akar; tek bir kararla kurulmaz, tek bir kararla da değişmez. Onu meydana getiren koşullar farklı alanlardan beslenir: insanın biyolojik yapı taşlarından teknolojiye, ticaretten ahlaka, kurumlardan inançlara kadar uzanır. Aktörlerin seçimleri de kuşkusuz bu bütünü oluşturan etkenlerin içindedir; ancak hiçbir aktör ve hiçbir koşul paradigmayı tek başına belirlemez.

Asıl belirleyici olan; koşulların, kararların, kavramların, ideolojilerin, inançların, teknolojik, ekonomik ve hatta ontolojik unsurların zaman içinde birbirine kenetlenerek karşılıklı bağımlılık, varoluşsal kilitler ve sinerjiler üreten bir yapı oluşturmasıdır. Paradigma, tam da bu noktada tek tek unsurların toplamını aşar ve kendi sürekliliğini üreten bir bütün hâline gelir.

Bu nedenle paradigma değişimi bir tercih değil, yapısal bir dönüşümdür. Bir paradigmanın değişmesi için yalnızca yeni bir fikir ya da yeni bir kararın ortaya çıkması yetmez; onu kuran koşulların, besleyen ilişkilerin ve ayakta tutan kilitlerin çözülmesi ya da rakip bir

paradigma karşısında üstünlüğünü kaybetmesi gerekir. Ancak eski yapının çözülmesi tek başına yeni bir paradigma yaratmaz. Yeni paradigma, başka unsurların birbirine kenetlenerek yeni bağımlılıklar, yeni kilitler ve yeni sinerjiler oluşturmasıyla ortaya çıkar.

Paradigma değişiminin sonuçları da yalnızca güç sahiplerini bağlamaz. Paradigma varoluşu, hayatta kalmayı ve güç ilişkilerini birlikte yapılandırdığı için, değişimi de üçüne birden dokunur. Güç boyutunda kimin kimi yöneteceği yeniden tanımlanır; değişimin en görünür yüzü budur. Varoluş ve hayatta kalma boyutlarında ise soru başkadır: kimlerin, hangi koşullarda var olabileceği ve hayatta kalabileceği. Bu soru bireyden statüye, kurumdan devlete, ittifaktan bir medeniyet çerçevesine kadar her düzeye uzanır; ama en çıplak hâliyle alt sınıfa çarpar. Güç sahipleri için statü meselesi olan şey, onun için doğrudan hayatta kalma meselesidir (Bölüm 4, §9.1).

Bu yüzden paradigmalar arası bir çatışma, hangi sonuçla kapanırsa kapansın (§8.4), içindeki nüfusun tamamını etkiler ve büyük ölçekli nüfus değişimleri üretme kapasitesi taşır. Teorinin eliminasyon olarak okuduğu Sapiens–Neandertal karşılaşması bunun en uç biçimidir: bir paradigmanın sonu, onu taşıyan türün veya nüfusun da sonu olabilir (§8.5). Katman içi bir kırılma (§8.5) bile büyük nüfus ölçeğinde sonuç üretebilir. Kömür ve buharla başlayıp petrol ve içten yanmalı motorla süren sanayi dönüşümü, üretim kapasitesini ve yerleşim biçimlerini, onlarla birlikte de nüfusun hem büyüklüğünü hem dağılımını yeniden biçimlendirdi.

Şimdi paradigmaların nasıl doğduğuna, bölündüğüne, sürdüğüne ve el değiştirdiğine bakalım.

8.2 Paradigma Dinamikleri

Paradigmalar beş temel dinamikle işler.

Kırılma, yeni bir paradigmanın doğuşudur — önceden var olmayan bir yapı kurulur; varoluş, hayatta kalma ve güç onun içinde yeniden kenetlenir, yeni güç ve çatışma eksenleri de onunla ortaya çıkar. Grup olarak hayatta kalma bir kırılmadır; liderli yapının ortaya çıkışı bir kırılmadır; tüzel kişiliğin doğuşu bir kırılmadır.

Çatallanma, bir paradigma içindeki eksenin ikiye ayrılmasıdır — tek eksenden iki farklı yol çıkar. İnsan-yönetimli (V1) ile tüzel kişilik-yönetimli (V2) arasındaki ayrışma bir çatallanmadır; ulus devlet ile çok uluslu devlet arasındaki ayrışma bir çatallanmadır.

Sabit gerilim, çözümlenmeyen ve kesin sonuca varamamış gerilimdir — iki kutup birlikte var olmaya devam eder. Paradigmalar arası çatışmadan farkı budur: paradigma çatışması tekilliğe yönelir ve sonuçlanır; sabit gerilim, onu sabit kılan karşılıklı bağımlılık sürdükçe bitmez, her sistemde yeniden üretilir. Birey-grup gerilimi sabit gerilimdir; yöneten-yönetilen gerilimi sabit gerilimdir.

Geçiş, bir paradigmanın diğerini devirmesidir — eski düzen baskınlığını yitirir, yenisi onun yerine geçer. Burjuva paradigmasının hanedan düzenini geride bırakması bir geçiştir (§8.5). Bu, İlke 12 ve 13'ün paradigma ölçeğindeki tezahürüdür: güç çatışması paradigmaları da tekilliğe — çözüme — doğru iter.

Kısmî geçiş, bir paradigmanın diğerini belirli bir coğrafya, süre veya ölçekte devirmesidir. Geçişten farkı: paradigmanın bütünü değil, bir kesiti etkilenir. Kısmî geçişler paradigmalar arası çatışmanın test noktalarıdır. Fransız Devrimi'nin hanedan düzenini tek bir ülkede devirmesi, çevresindeki monarşiler ayakta kalırken, bir kısmî geçiştir.

Dinamikler sürecin biçimini adlandırır: bir yapının ya da eksenin nasıl doğduğunu, bölündüğünü, sürdüğünü, el değiştirdiğini. Kaybedenin akıbetini ise §8.4'teki altı sonuç adlandırır: kırılmanın, çatallanmanın ve geçişin açtığı çatışma bu sonuçlardan biriyle kapanır. Ekstinksiyon bu kapanışın dışında kalır: doğrudan bir çatışmanın değil, varoluş temelinin ortadan kalkmasının sonucudur (§8.4). Sabit gerilim ise sonuçlanmayan dinamiktir; onu tutan bağımlılık çözülürse ya erir (§8.8) ya da yeniden çatallanmaya açılır (§8.7).

8.3 Paradigma Saptamaları

Her paradigma hem kendi içinde hem dışında çatışma taşır. İçerideki çatışma paradigmanın kendi iç mantığından doğar — yöneten ile yönetilen arasındaki gerilim, kaynak dağılımındaki eşitsizlik, meşruiyet sorgulaması. Dışarıdaki çatışma rakip paradigmalarla

varoluşsal bir mücadeledir — farklı örgütlenme biçimleri, farklı meşruiyet kaynakları, farklı kaynak tahsisi mantıkları paradigmanın üzerine kurulduğu ana güç sütunlarını hedefler.

Aynı aktör bir eksenin iki kutbunda birden durabilir. Bir devlet hem irade-merkezli hem para-merkezli unsurlar taşıyabilir: gücünü meşruiyetten alır, ama sahibi olduğu şirketlerle piyasada da iş görür. Bir şirket hem insan-yönetimli (V1) hem tüzel kişilik-yönetimli (V2) özellikler gösterebilir: kurucusunun iradesi hâlâ belirleyicidir, ama hisselerinin büyük kısmı fonların elindedir. Gerçek aktörler eksenlerin uçlarında değil, iki kutup arasında bir yerde durur. Bu, analizi zorlaştırır — ama gerçekliği yansıtır.

Bir aktör bir düzlemde bağımlı, başka bir eksende rakip olabilir. İki büyük güç küresel ekonomide karşılıklı bağımlı olabilir — ticaret, tedarik zincirleri, finansal iç içe geçme; ikisi de aynı ekonomik istikrardan çıkar sağlar. Ama gücü içeride örgütleme biçiminde, para-merkezli/irade-merkezli ekseninde rakip olabilirler: biri sermayenin egemen olduğu modeli, öteki siyasal iradenin sermayeyi yönlendirdiği modeli temsil edebilir — ve bu ayrım bir değer eksenine, bireyci özerklik ile kolektivist düzen karşıtlığına uzanabilir. Aynı iki güç ulus devlet / çok uluslu devlet ekseninde de ayrışabilir: biri birden fazla ulusu ortak bir yurttaşlıkta taşıyan çok uluslu devleti, öteki tek bir ulus üzerinde konsolide olan ulus devleti temsil edebilir. Bir düzlemde bağımlı ama yapısal eksenlerde karşıt olan bu ilişki ağı, ittifakları kırılgan, düşmanlıkları karmaşık kılar.

Dış çatışma iç çatışmayı bastırabilir — paradigmalar arasında da, tüzel kişilikler ve gruplar arasında da. Mekanizma tehdit hiyerarşisidir: bir aktör aynı anda birden çok cephede tekilleşme baskısı taşır, ama kapasitesi sonludur; kaybı en yıkıcı olan cephe önceliği alır, ötekiler ertelenir. Tersi de geçerli: iradesini içeride, kendi tekilleşmesinde tüketen bir paradigma dışarıya güç yansıtamaz.

Dış tehdit belirdiğinde iç gerilim askıya alınabilir ama bu güç çatışmasının açık hâlden örtük hâle geçmesini ifade eder, ortadan kalkmasını değil. Üstelik bu askıya alma söylem düzeyinde kalabilir; tehdit ise — ister gerçek ister üretilmiş olsun — araçsallaştırılmaya her

zaman açıktır. Bu araçsallaştırma tesadüfi değildir; tüzel kişiliklerin ontolojisi onu yapısal kılar: varoluş formülü diğerlerine karşı hayatta kalmak olan yapılardan oluşan bir sistemde, geniş çapta etki yaratan her durum, güç sınıfları açısından araçsallaştırılma kapasitesi taşır (Bölüm 5, §3). Yani içeride dış tehdide karşı bir ittifak kurulmuş olsa bile bu, çatışmanın çözülmesi değil, askıya alınmasıdır: tehdit geçtiğinde iç çatışma geri döner, çoğu zaman daha şiddetli — dış düşmanın dayattığı birlik, düşman ortadan kalktığında dağılır.

Dış baskı iç çatışmayı her zaman askıya almaz; kimi zaman keskinleştirir. İçeride kaybetmekte olan bir güç grubu, dış rakibi tehdit olarak değil müttefik olarak okuyabilir ve içerideki dönüşümü onunla birlikte zorlayabilir. Atina'dan sürülen tiran Hippias, MÖ 490'da Pers ordusuna Marathon'a giden yolu gösterdi. Peloponnesos Savaşı'nda Yunan şehirlerinde demokratlar Atinalıları, oligarklar Spartalıları içeri çağırdı; Thucydides bunun nedenini, savaşın her iki hizbe de dışarıdan bir müttefik sunmasında görür.[18] Bu, tehdit hiyerarşisini çürütmez, doğrular: bu gruplar için kaybı en yıkıcı olan cephe dıştaki değil, içerideki rakipti, çünkü olmalarının ya da kalmalarının önündeki engel oradaydı (§5.3). Sisteme yönelen bir tehdidin, içindeki herkes için hayatta kalmaya yönelmiş bir tehdit olarak algılanması beklenir; bu çerçeveden bakıldığında ortak tehdide karşı birleşmek makul bir stratejidir. Yine de dış rakiple ittifak bugün de görülen bir örüntüdür. Peki bu neden gerçekleşir? Bunu hainlik, stratejik körlük ya da akıl dışılık olarak okumak yaygındır; Physis Teorisi ise olguyu güç sınıflarının statüsel varoluşa kilitli olmasıyla, yani olmalarının ve kalmalarının statüye bağlanmasıyla okur. Bu sınıflar pozisyon kaybını varoluş kaybı gibi yaşar — ve sınıfsal açıdan bu doğrudur da: statü kaybı çoğu zaman devrilme, sürgün ya da idam demektir (Bölüm 4, §9.1). Tarih, bu kilidin dış tehdit sistemin kendisini hedef aldığında bile çözülmediği örneklerle doludur: statü hesabı, fiilî varlığın da tehlikede olduğu görülene dek, kimi zaman da o varlık sona erene dek belirleyici kalır.

Güç çatışması her paradigmada tekilleşmeye doğru baskı üretir. Bu baskı, paradigma mücadelesini döngüsel değil yönlü kılar: mücadele sonsuza sürmez; bir paradigmanın baskın hâle gelmesine yönelir. İki

kutbun birbirini var ettiği sabit gerilimler istisnadır: aynı baskı işler ama kazanmak kazananı da yok edeceğinden tekilleşme bir engele çarpar (§7). Çatışma sonuçlandığında ise kaybedenin akıbeti tek değildir; eliminasyondan izolasyona, entegrasyondan füzyona bir yelpazede belirlenir (§8.4) — ve izolasyon dışında hepsi özerklik kaybıdır.

Paradigmalar ardışık doğar ama eşzamanlı işler — çözülmüş olanlar zemin olur, çözülmemiş olanlar üst üste biner veya sabit gerilim oluşturur. Bu yüzden paradigmalar iç içedir ve katmanlıdır: hanedan düzeni de burjuva paradigması da tüzel kişiliğin içinde, hepsi de Nomos Paradigması'nın içinde işler. Katmanlar bir önem sırası değildir; bir paradigmayı ötekinden ayıran, varoluşu, hayatta kalmayı ve gücü hangi düzeyde yeniden yapılandırdığıdır. Bir alt katman sönerken onu kapsayan paradigma dönüşerek sürebilir (§8.4). Çözülmüş paradigmalar geri gelmez — her çözümün sonucu varoluşsaldır.[19]

8.4 Çatışma Sonuçları

Paradigmalar arası mücadele altı farklı sonuçla bitebilir. Aynı küme her ölçekte işler; tüzel kişilikler ve bir eksenin iki kutbu arasındaki çatışmalar da bu sonuçlardan birine varır (Bölüm 5, §6.8, §7.2).

İzolasyon: Kaybeden var olmayı sürdürür ama yayılamaz. Bunun iki yolu vardır: ya kazanan onu kontrol altına alır, var olmasına izin verir ama yayılmasını engeller; ya da kaybedenin yayılması yapısal olarak mümkün değildir. Amazon'daki temasız kabileler ikisini birden gösterir. Devlet topraklarını koruma altına alıp dış temasa kapatır; ama asıl sınır yapısaldır: bu toplulukların hayatta kalma formülü kendi koşullarında işler, ama bugünkü paradigma karşısında üstünlük kuracak ölçeği ve gücü üretmez.

Entegrasyon: Kaybeden kazananın sistemine dahil edilir. Üç alt formu vardır. Asimilasyon — kaybeden eritilir, kimliği kaybolur. Transformasyon — kaybeden dönüşür, yeni sisteme adapte olur ama iz bırakır. Araçsallaştırma — kaybeden işlev olarak kalır ama özerkliğini yitirir.

Ters Entegrasyon (Form Gaspı): Kazanan, kaybedenin formunu koruyarak içeriği ele geçirir. Dışarıdan bakıldığında eski yapı devam eder; içeride yeni paradigma işler.

Füzyon: İki paradigma birleşir, ayrım ortadan kalkar — iki ayrı yapı tek yapı hâline gelir.

Eliminasyon: Kaybeden yok edilir. *Neandertal* ile *Homo sapiens* karşılaşması, teorinin bu sonuçla okuduğu en eski örnektir (§8.5). Kesin olan, *Neandertal*'in artık olmadığı ve genomumuzda izlerinin kaldığıdır; ortadan kalkışının nedeni ise tartışmalıdır ve tezler farklı sonuçlara işaret eder: rekabetin ağır bastığını savunanlar eliminasyona, melezleşme yoluyla soğurulmayı öne çıkaranlar asimilasyona, iklimi ya da küçük nüfusların kırılganlığını öne çıkaranlar ise ekstinksiyona.[20]

Ekstinksiyon: Paradigmanın varoluş temeli ortadan kalkar. Diğer sonuçlardan farkı, doğrudan bir güç çatışmasının ürünü olmamasıdır — paradigma yenilmez, işlevsizleşir.

Bu altı sonucu özerklik ve varlığın sürmesi ölçütüyle üç gruba ayırmak mümkün. Yalnızca izolasyon özerkliği korur — tecrit edilmiş ama özerk. Entegrasyon ve ters entegrasyon özerkliği yitirir ama varlığı sürdürür — biri açıkça (kaybeden kazananın sistemine girer), öteki aldatıcı biçimde (form dışarıda durur, içerik el değiştirir). Füzyon, eliminasyon ve ekstinksiyon ise paradigmanın bağımsız varlığını bitirir — sırasıyla tek bir yapıda birleşerek, yok edilerek ya da varoluş temeli çözülerek.

Hangi sonucun ortaya çıkacağını belirleyen başlıca değişken, taraflar arasındaki karşılıklı bağımlılıktır. Taraflar birbirine muhtaç değilse çatışma varoluşsaldır ve eliminasyona kadar gidebilir (Bölüm 5, §7.2). Kazanan kaybedenin işlevine ya da formuna muhtaçsa onu yok etmez: işlevini kendi sistemine katar ya da formunu koruyup içeriğini ele geçirir — entegrasyon ve ters entegrasyon budur (§8.9). İki taraf birbirini var ediyorsa çatışma sonuçlanmaz, sabit gerilim olarak kalır (§8.6). Füzyon ise yalnızca iki yapı birbirine geçirgense, yani aynı türün iki biçimiyse mümkündür (§8.9). Bağımlılığın dışında iki koşul daha vardır: kaybedenin yayılması engellenmiş ya da yapısal olarak

imkânsızsa sonuç izolasyondur; işlevi başka bir yapıya devredilirse, ortada bir kazanan olmadan ekstinksiyon gerçekleşir.

Sonuçların nasıl ayrıştığını, özellikle de ekstinksiyonun farkını görmenin en iyi yolu, aynı alanın — atın ve atlı savaşın — farklı zamanlarına bakmaktır. At tarih boyunca aynı kaldı; ama onun etrafında kurulan yapı üç farklı biçim aldı ve bu üç zamanın yalnızca ikisi bir paradigmaydı.

İlk zaman bozkırdır. İskitlerden Hunlara ve Moğollara uzanan atlı göçebe topluluklarda at, varoluşu, hayatta kalmayı ve gücü birlikte yapılandırıyordu: göçebe yaşam ve kimlik atla kuruluyordu; hayvancılık, hareketlilik ve akın atla mümkündü; atlı ordular ve kabile konfederasyonları gücü taşıyordu. Bu, ölçütün üç koşulunu da karşılayan bir paradigmaydı. Ama sonu ekstinksiyon değildi: atla yaşayan çoban toplulukları bugün de vardır. Gücü artık devlet taşıdığı için, üçüncü koşul düşmüştür; yaşayan, paradigmanın kendisi değil, onun yaşam biçimidir. Yerleşik imparatorluklar — doğuda Qing, kuzeyde Rusya — genişledikçe bozkır daraldı ve bağımsız göçebe güçlerin zemini kalmadı; kimi yerde son açık bir eliminasyonla geldi — Qing İmparatorluğu Cungar Hanlığı'nı 1755–1758 arasında yok etti. Aynı alan burada bir eliminasyon örneği verir.

İkinci zaman yerleşik dünyanın atlı seçkinidir: Avrupa'da şövalye, Osmanlı'da tımarlı sipahi. Burada at üç şeyi tek bir sözleşmede birleştiriyordu. Şarlman'dan itibaren atlı savaşçının hizmeti toprakla ödeniyordu; şövalye toprağını askerî hizmet karşılığında tutuyor, soyluluğunu da bu hizmetten alıyordu. Sipahi maaş almıyordu; tımarının geliri sefere katılmasının karşılığıydı ve yedi yıl sefere çıkmayan tımarını yitiriyordu. Hizmet, gelir, statü ve güç aynı atın üzerindeydi. Atlı seçkin bu yüzden, kendisini kapsayan hanedan düzeninin içinde kendi başına bir paradigma katmanıydı. Katmanı ayrı bir paradigmadan ayıran da budur: bozkırın düzeni toplumun bütününü — yönetenden yönetilene — yapılandırıyordu; han da çoban da varlığını, geçimini ve gücünü atla kuruyordu ve üçü göçebenin kendi kurduğu düzende bağlanıyordu. Atlı seçkin ise bir sınıf bile değil, bir roldü (Bölüm 4, §3.3): üçünü de kendisini kapsayan düzenden, bir hizmetin karşılığı olarak alıyordu; at bu yüzden yalnızca

o rolü taşıyanların varoluşunu, geçimini ve gücünü kuruyordu. Paradigma, kapsayan düzen onu artık istemediğinde de sürebilir; katman sürmez.

Bu katmanın sonu ekstinksiyonun ta kendisidir. Atlı seçkin savaş da kaybetti — 1477'de Nancy'de İsviçre mızraklı piyadesi Burgonya ordusunu yendi. Ama katman tek bir yenilgiyle bitmedi. Mızraklı piyade, barut ve 16. yüzyılın ortasından itibaren kurulan daimi ordular onun işlevini birer birer devraldı. Osmanlı'da ateşli silahlar 16. yüzyılın sonundan itibaren sipahiyi savaş alanında geri plana itti; 17. yüzyılda tımar gelirleri hizmet yerine para olarak hazineye akmaya, ardından iltizama verilmeye başladı. Kimse atlı seçkini ortadan kaldırmadı; onu var eden sözleşme işlevsizleşti. Onu kapsayan düzen ise ayakta kaldı: Avrupa aristokrasisi yeni ordulara subay, saraya ve devlet hizmetine kadro vererek dönüştü, Osmanlı devleti gelirini başka ellerden toplamaya başladı. Alt katman sönerken üst paradigma dönüşerek sürdü.

Üçüncü zaman 19. ve 20. yüzyılın süvarisidir. At hâlâ savaş alanındaydı, süvari alayları hâlâ vardı. Ama at artık kimsenin varoluşunu ya da hayatta kalmasını yapılandırmıyordu; süvari, ordunun içinde bir sınıf, bir askerî işlevdi. İçten yanmalı motor, tank ve motorlu araç bu işlevi devraldığında biten şey bir paradigma değildi.

Üç zaman birlikte okunduğunda ölçütün neyi ayırdığı görünür: aynı at, bir zaman bir paradigmanın merkezinde, bir zaman bir paradigma katmanının merkezinde, bir zaman ise yalnızca bir işlevin aracıdır. Ekstinksiyon bu üçünden yalnızca ortadakine aittir: atlı seçkin yenildiği için değil, işlevi devredildiği için söndü.[21]

8.5 Çözülmüş Çatışmalar

Bazı paradigma çatışmaları çözülmüş, sonuç kesinleşmiştir, geri dönüş yoktur. Aşağıda bakılan her çatışmada iki şey ayrı tutulacaktır: arkeolojinin, antropolojinin ve tarihin belgelediği olgular ile Physis Teorisi'nin bu olguları nasıl okuduğu. Bu çatışmalardan üçü — grup, liderlik ve tüzel kişilik — kırılmadır: Nomos Paradigması'nın güzergâhındaki kapanmış duraklardır (§8) ve her biri yeni bir katman

açar. Türler arasındaki ayrışma bir çatallanma, hanedan düzeninden burjuva düzene uzanan süreç ise bir geçiş olarak kapandı (§8.7a); ikisi yeni katman açmaz, ama sonuçları kesinleştiği için burada anılır.

Bu güzergâhta iki büyük dönüşüm ayrı birer kırılma olarak yer almaz: tarım ve sanayi. İkisi de varoluşu, hayatta kalmayı ve gücü derinden değiştirdi; ölçüte göre paradigma sayılabilirler. Ama güzergâhtaki kırılmalardan bir noktada ayrılırlar: liderlik ve tüzel kişilik gücü taşıyan aktörün kendisini değiştirdi, tarım ve sanayi ise gücün beslendiği zaman-enerjinin birikimini ve verimini değiştirdi (Bölüm 5, §7.1). Tarım depolanabilir fazla üreterek zaman-enerjiyi biriktirilebilir kıldı; liderliği doğurmadı, onu bastıran ortak çabayı zorlaştırarak süregiden bir komutaya dönüşmesini hızlandırdı; sanayi makine gücüyle insan zaman-enerjisinin verimini katladı ve aristokrat düzenden burjuva düzene geçişi taşıdı. Yeni bir aktör doğurmadılar, var olan katmanın içinde işlediler. Bu yüzden burada katman açan kırılmalar olarak değil, katman içi kırılmalar olarak anılırlar.

Güzergâhtaki ilk kırılma grup olarak hayatta kalmadır (§8.2); güzergâhta kapanan ilk çatallanma ise türler arasında yaşandı. Fosil ve genetik kayıt, *Homo sapiens*'in yeryüzünde yalnız olmadığını gösterir; *Neandertal* ve diğer Homo türleriyle aynı dönemi paylaştı. Sapiens yayıldıkça ötekiler ortadan kalktı; bunda doğrudan rekabetin, iklimin ya da küçük nüfusların payı tartışmalıdır. Kesin olan sonuçtur: bugün geriye tek bir Homo türü ve genomumuzdaki birkaç iz kaldı. Teori bu sonucu eliminasyon ve kısmî genetik absorpsiyon olarak okur: çatallanma kapanmıştır ve yeniden açılamaz.

İkinci kırılma liderliğin doğuşudur. Teori bu kırılmayı lidersiz topluluklarla liderli yapılar arasında bir çatışma olarak okur; onu liderliğin lehine kapatan, ölçek ve birikim oldu. Küçük ölçekte formel liderlik şart değildi: etnografik kayıtta tipik olarak otuz kişi civarındaki avcı-toplayıcı bantlarda konsensüs mümkündür; Boehm'ün belgelediği !Kung San, Hadza, Mbuti gibi bazı topluluklar "ters dominans hiyerarşisi"yle alfa olmaya çalışan bireyi aktif olarak bastırır[22]. Bastırılan eğilim ortadan kalkmaz; teori onu liderliğin biyolojik kökü sayar (§3). Arkeolojide "ölçek stresi" adıyla bilinen modele göre ölçek büyüdükçe ters dominans mekanizması zorlanır:

kriz anlarında — yırtıcı saldırısı, göç kararı, kaynak paylaşımı — hızlı koordinasyon gerekir ve kalabalık bir grupta konsensüs bu hızı daha zor verir.

Etnografik kayıtta lidersizliğe en yakın topluluklar belirli koşullarda görülür: düşük nüfus yoğunluğu, yüksek hareketlilik, ürünün depolanmadan kısa sürede tüketilmesi, gruptan kolayca ayrılabilme. Birikim ortaya çıktığında — depolanan ürün, sürü, toprak — bu koşullar dağıldı: zaman-enerji ilk kez taşıyıcısından koparılabilir hâle geldi (Bölüm 5, §7.3); birikimin dağıtımını ve koordinasyonunu elinde tutan, onu üretenlerle ve ona muhtaç olanlarla arasındaki güç asimetrisini büyüttü. Ters dominansın engellediği dönüşüm, güç farkının kalıcı bir irade kontrolüne, yani hiyerarşiye dönüşmesi (§1.3), böylece mümkün hâle geldi: ikna ve duruma bağlı bir koordinasyon ve yönetim işlevi olan liderlik, ölçek büyüyüp hiyerarşinin katmanları katılaştıkça süregiden bir komutaya dönüşmeye başladı. Birikimin en yaygın yolu tarım oldu, ama ne tarım ne yerleşiklik şarttı: kuzeybatı Amerika kıyısında somonu depolayan yerleşik avcı-toplayıcılar tarım olmadan kalıcı hiyerarşiler kurdu; göçebe çobanların sürüsü ise yerleşik olmayan bir birikimdi ve o bile kalıcı eşitsizlik üretti. Lidersizliğe yakın biçimler yok olmadı: eşitlikçi avcı-toplayıcılar bugün de devletlerin ve tarım toplumlarının çevrelediği alanlarda yaşıyor, birçoğu da bu toplumlara karıştı. Teorinin diliyle bu kırılma izolasyon ve entegrasyonla kapandı.

Yazarın notu:

Lidersiz toplulukların ne ölçüde lidersiz olduğu ve insanlığın başlangıç hâlinin eşitlikçi mi hiyerarşik mi olduğu antropolojide tartışmalıdır; hiyerarşinin kaçınılmaz olmadığını savunan en güçlü karşı tez Graeber ve Wengrow'a aittir. Boehm'ün belgelediği ters dominans hiyerarşisi — grubun alfa adayını aktif olarak bastırması — lidersizlik değil, liderliğin kontrolüdür. Kontrol ihtiyacı, kontrol edilen bir dürtünün varlığına işaret eder; Boehm'ün kendi yorumu da bu yöndedir. Bu kitapta tanımlanan biyokimyasal tetiklemeler (testosteron, serotonin hiyerarşileri, kortizol) liderlik dürtüsü üretir; bu dürtüye karşı yapı kurmak Nomos'la Physis'e direnmektir. Bu direnç mümkündür, ama bedelsiz değildir: sürekli tetikte olmayı gerektirir; koşullar değiştiğinde, özellikle bu biçime tolerans göstermeyen koşullar

geldiğinde, yapı yeterince hızlı uyum sağlayamazsa entropik risk taşır. Physis Teorisi'nin mantığı net bir yöne işaret eder: türsel hayatta kalma formülüne karşı işleyen bir yapı, devamlı varoluşsal sınamaya muhatap bir ortamda yapısal olarak entropiye karşı riskini artırır. Liderli yapı bu sınamada daha başarılı kalıyorsa — ki tarihsel kayıt bu yöndedir — formülün dışına çıkmak, özellikle kritik anlarda hızlı ve etkili karar gerektiğinde, hayatta kalmayı daha fazla risk altına sokacak bir zaman kaybı maliyeti yaratır. Benim pozisyonum şudur: lidersiz topluluk küçük ölçekte çeşitli zamanlar ve koşullarda mümkün olsa bile süreklilik ve stabilizasyon sorunu kaçınılmazdır; bu bağlamda sürekli lidersiz grupların varlığını düşük bir ihtimal olarak görüyor, liderliğin farklı formları olduğunu kabul ediyor ve ölçek büyüdükçe belirli formların tutunamadığını öne sürüyorum. İnsan — bu hormonal tetiklemelerin türde sabit olduğu kabul edilirse — biyolojik olarak liderli bir paradigmaya ait bir türdür.

Üçüncüsü tüzel kişiliğin doğuşudur. Liderlik koordinasyon sorununu çözmüştü, ama her şeyi tek bir ölümlü bireye bağlamıştı — ve ölçek büyüdükçe bu bağ taşınamaz hâle geldi. Lider öldüğünde halefiyet krizi, iç savaş, dağılma riski doğuyordu — İskender'in ölümünün ardından imparatorluğunun haleflerinin savaşlarıyla parçalanması gibi. Kaynağın kime ait olduğu, kimin kimi cezalandırabileceği gibi kararlar da tek kişinin kapasitesini aşıyordu. Sorun bireysel liderliğin kendisiydi: otorite, karar ve sorumluluk tek bir ölümlü ve sınırlı bedende toplanıyordu.

Kimi toplumlarda otoritenin dayanağı zamanla liderin şahsından kurumlara kaydı. Lider ölse de kurumun kuralları, rolleri ve sürekliliği kalıyordu. Mısır'da firavun ölürdü ama firavunluk kurumu sürerdi. Süreklilik yalnızca üst sınıfa ait kurumlar ve statülerle sınırlı da değildi. Roma hukuku, üyeleri değişse de varlığını sürdüren toplulukları — kentleri, meslek birliklerini — üyelerinden ayrı bir bütün olarak tanıdı; bunlar arasında üyeleri toplumun en alt kesimlerinden, kimi zaman kölelerden oluşan cenaze dernekleri de vardı. Ortaçağ Avrupası bu fikre teolojik bir biçim verdi; 16. yüzyıl İngiliz hukukçuları onu açık bir formüle bağladı — "Kralın iki bedeni" [23]: biri doğal ve ölümlü, öteki siyasi ve sürekli; doğal beden ölür, siyasi beden bir sonrakine geçer.

Bu soyutlama — otoritenin kişiye değil makama bağlanması — Nomos kapasitesinde büyük bir sıçramaydı. Sonucu, bu kitabın yeni bir tür saydığı yapıydı: insan ömrünün artık sınır olmadığı bir yapı (Bölüm 5, §3). Teori bu kırılmayı varoluşsal sayar — geri alınamaz, çünkü ortaya yeni bir varlık çıkardı.

8.6 Sabit Gerilimler

Bazı gerilimler çözülmez — her sistemde yeniden üretilir. Bunun nedeni, tekilleşmenin bu gerilimlerde tıkanmasıdır: güç çatışması normalde tek iradeye yönelir, biri kazanır, öteki tabi kılınır ya da elenir (İlke 12–13); ama iki kutup birbirini var ediyorsa bu yol kapanır: birini elemek ya ötekini de yok eder ya da kaynak var olduğu sürece onu yeniden üretir. Kazanan diye bir şey olamayınca çatışma sonuçlanamaz. Varoluşsal bir çatışmaya dönüşemeyen, taşınan bir gerilim. Ama bu karşılıklı bağımlılık çoğu zaman simetrik değildir: kutuplardan biri ötekisiz hiç var olamaz, öteki ise ancak belirli koşullarda varoluşsal bir sorunla karşılaşır. Örneğin yöneten, yönetilen olmadan yoktur (§7); yönetilen ise yönetensiz küçük ölçekte yaşayabilir, ama ölçek büyüdüğünde ya da kriz geldiğinde hayatta kalması riske girer (§8.5).

Birey-grup gerilimi: Bireyin özerkliği ile grubun talepleri arasındaki çatışma. Bu gerilim insanlığın başlangıcından beri var ve sonuna kadar var olacak. Birey olmadan irade yok, grup olmadan hayatta kalma yok. Ne birey grubu tamamen yutabilir ne grup bireyi tamamen eritebilir. Denge her zaman geçici, gerilim her zaman kalıcı.

Yöneten-yönetilen gerilimi: Kim karar verecek, kim itaat edecek? Bu soru her sistemde sorulur — monarşide, cumhuriyette, diktatörlükte, demokraside. Form değişir, soru aynı kalır. Meşruiyet her zaman sorgulanabilir. Para-merkezli tüzel kişilikte bu sorgulamanın irade-merkezliye göre zayıf kaldığı söylenebilir: zaman-enerji taşıyıcısından koparılabildiği için bu tipte kaynak yönetilen değil sermayedir: yönetilen değiştirilebilirdir ve yönetenin konumu tek tek yönetilenlerin rızasından değil, sermayeden gelir (Bölüm 5, §7.3). Üstelik kurumsallaşma üst sınıfın sorumluluğunu bireyden kurula yayar ve meşruiyet sınamasının odağını dağıtarak etkisini zayıflatır.

İnsan-tüzel kişilik gerilimi: İnsan tüzel kişilikler evreninde yaşar — devlet, şirket, kurum olmadan ne modern hayat ne de bugünkü ölçek ve nüfus vardır. Tüzel kişilik de insansız işleyemez. Bu karşılıklı bağımlılık aynı zamanda bir gerilimdir, çünkü iki taraf da kendi iradesini amaç, ötekini araç kılmak ister: tüzel kişilik insanı sürekliliğine çalışan bir kaynak olarak görür, insan ise tüzel kişiliği kendi amaçlarının aracı olarak tutmak ister. Mesele bu yüzden basit bir hâkimiyet değil, kimin özne kimin nesne olacağıdır. Aynı çatışma farklı yönetsel sınıflarda farklı tecrübe edilir: yöneten için, tüzel kişiliği yönlendirirken ona bağımlı kalmaktır; yönetilen için ise onun nesnesine dönüşmektir. İki taraf da tam kazanamaz, çünkü insanla kurulan simbiyozda tüzel kişilik işlemek için insanın iradesine muhtaçtır.

Para-merkezli ve irade-merkezli gerilimi: Tüzel kişilik türü iki alt-türe ayrılır — para-merkezli (tipik biçimi şirket) ve irade-merkezli (tipik biçimi devlet); ikisini ayıran tek değişken, zaman-enerjinin taşıyıcısından koparılıp koparılamamasıdır (Bölüm 5, §7.3). Bu gerilim öncekilerden farklıdır: başından beri sabit değildi; 17. yüzyılda ilk büyük anonim şirketlerle bir çatallanmaya dönüştü, 20. yüzyılın sonunda sabit gerilime oturdu (nasıl geldiği §8.7'de). Bugün iki kutbun kaderi varoluşsal olarak birbirine bağlıdır — modern devlet şirketsiz işleyemez, şirket devletsiz var olamaz; bu yüzden biri ötekini eleyemez. Denge düzenden düzene kayar (kimi yerde sermaye, kimi yerde devlet ağır basar) ama eksen durur.

Bağımlılık simetrik de değildir: devletin şirkete ihtiyacı işleyişiyle ilgilidir, şirketin devlete ihtiyacı ise varlığıyla; para-merkezli yapı ancak irade-merkezlinin içinde, onun kurallarıyla ve korumasıyla yaşar. Bu yüzden ne yakınsama ne form gaspı ekseni kapatır: para-merkezli, irade-merkezlinin formunu koruyup içeriğini ele geçirebilir ama onu ortadan kaldıramaz. Yakınsamanın bir yansıması olarak bugün, irade-merkezlinin kendi yöneticileri tarafından bile, devletin şirket gibi yönetilmesi gerektiği söylenebilmektedir. Bu fikir yalnızca dile getirilmez; olağan karşılanır, bir hedef olarak savunulur ve üzerine yönetim anlayışları kurulur: 1980'lerden itibaren yayılan Yeni Kamu İşletmeciliği kamu kurumunu bir işletme, yurttaşı bir müşteri olarak

ele aldı; en uçta ise devleti hissedarlarına karşı sorumlu bir şirket olarak tasarlayan öneriler vardır.[24] Bunun nedenini §8.9 açar.

Bu dört gerilim de "sabit"tir, ama insanın varoluşu anlamında aynı ağırlıkta değil. Birey-grup ve yöneten-yönetilen ontolojik olarak zorunludur: birey olmadan irade, grup olmadan hayatta kalma, karar olmadan koordinasyon olmaz — bunlar var oldukça gerilim de vardır. Diğer ikisi koşulludur. Bir sabit gerilimi sabit kılan şey, iki kutbun karşılıklı varoluşsal bağımlılığıdır; bu bağımlılık değişince gerilimin niteliği de değişir. Para-merkezli ile irade-merkezli bunun canlı örneğidir: bir çatallanmaydı, iki kutup birbirine bağlandıkça sabit gerilime oturdu. İnsan-tüzel kişilik gerilimi ise insanla kurulan simbiyoz sürdükçe sürer: yapay zekâ ve otomasyon tüzel kişiliğin insana bağımlılığını daraltabilir ama kaldıramaz. Bağımlılığın hiç olmadığı yer başka bir simbiyozdur: AGI ile kurulan tüzel kişilik (V4) bu gerilimi taşımaz ve tekilliğe engelsiz yönelir (§8.10). Sabit gerilim, kalıcı bir hâl değildir; bağımlılığın tuttuğu bir dengedir. Bağımlılık çözülürse gerilim ya erir (bir kutup gereksizleşir, §8.8) ya da çatallanmaya açılıp güç çatışmasına döner (§8.7).

8.7 Çatallanmalar

Bir paradigma her zaman tek parça kalmaz; kimi zaman tek eksen ikiye ayrılır ve önümüze iki ayrı yol çıkar. Çatallanma budur: tek yol ikiye bölünür. Sabit gerilimden ayıran ölçüt karşılıklı bağımlılıktır: sabit gerilimde kutuplar birbirini var eder, bu yüzden bağımlılık sürdükçe çözülmez; çatallanmada kutuplar birbirine muhtaç olmadığı için sonuç açıktır ve er ya da geç kapanır — bir yol ötekini eler, ikisi bir üçüncüde birleşir, biri ötekinin içine entegre olur (§8.4), ya da araya bağımlılık girerse çatallanma sabit gerilime donar.

Çatallanma kalıcı bir durum değil, bir geçiş hâlidir; bir eksenin hangi statüde durduğu da sabit değildir. Eksenler statüler arasında göç eder — bağımlılık doğdukça açık bir çatallanma sabit gerilime oturur, bağımlılık eridikçe bir sabit gerilim yeniden çatallanmaya açılır. Aşağıda üç ekseni tek tek, geldikleri yoldan bugünkü hâllerine izleyeceğiz: biri çataldan sabite inmiş, biri açılmakta, biri hâlâ açık. Sonra da çatal olmayan iki ayrımı tanımlayacağız.

Para-merkezli ve irade-merkezli — çataldan sabit gerilime: Bu eksen, çatallanmanın tüm yaşam-döngüsünü tek başına gösterdiği için en öğreticisidir. Başta bir çatallanma bile değildi. Para-merkezli tüzel kişilik — şirket — henüz ayrı bir alt-tür olarak gelişmemişti. Serveti biriktirip dolaşıma sokan tüccar vardı, ama ayrı bir alt-tür olarak değil, irade-merkezli düzenin içinde bir rol, bir işlev olarak (§8.7a). Düzen irade-merkezli işliyordu: imparatorluk haraçla, komutla, vergiyle dönüyor, para ona bağımlı, ikincil bir güç olarak kalıyordu. Merkezî devletlerde aristokrasi baskındı; tüccar merkezin altında kaldı, servetine el konulabilen, otoritenin bir kulu olarak rahatça baskılandı. Venedik ve Ceneviz gibi ticaret merkezli şehir devletlerinde ise tüccar seçkinler devleti bizzat yönetti — ama irade-merkezli bir formun içinde: Venedik'in zengin tüccar aileleri 1297'de Büyük Konsey'i kendilerine kapatarak kalıtsal bir aristokrasiye dönüştü ve ticareti devletin düzenlediği seferlerle kendi sınıflarına bağladı. Bu şehirlerin ticaret ağları geniş, siyasal ölçekleri sınırlı kaldı. Batı'nın geri kalanında da tüccar, 11. ve 12. yüzyıllarda ticaretin yeniden canlanmasıyla yükseldi: ticaret yollarının kavşaklarındaki kentlere yerleşti ve bu kentler kendi hukuklarını kazandı; ama orada da irade-merkezli bir formun içinde kaldı. Para-merkezli kutup gerçek bir rakip — ve eksen gerçek bir çatallanma — hâline ancak Batı'daki kırılmayla geldi: tüccar-sermaye dördüncü bir hegemonya kapasitesi olarak yükseldi ve 17. yüzyılın başında kurulan büyük anonim şirketlerle irade-merkezli düzenle aynı alanda yarışabilecek bir ölçeğe ve sürekliliğe ulaştı; para-merkezli tüzel kişilik ve hatta çok ortaklı şirketler tarihte daha önce de çeşitli yerlerde var oldu, ama küçük, geçici ya da devletin bir uzantısıydı. Bu yükseliş devlete rağmen değil, onun içinde ve onun desteği ile oldu: merkantilist çağda tüccarın serveti ile devletin gücü birbirini besledi ve bu büyük anonim şirketler devletin verdiği tekel beratlarıyla kuruldu. O noktadan itibaren anonim şirketlerin hacmi ve ölçeği büyüdükçe ekonomiye ve devletin gücüne katkıları da büyüdü; iki alt-tür arasındaki güç çatışması da varoluşsal seviyeden sabit gerilime dönüşmeye başladı.

Çatalın açık mı kalacağı, kapanacaksa nasıl kapanacağı ise bağımlılığa bağlıydı — ve tam burada sınanıp karara bağlandı. Physis Teorisi'nin perspektifinden komünizm, bu çatallanmanın bir eleme denemesi

olarak okunabilir: irade-merkezli kutup (parti-devlet), para-merkezli kutbu varoluşsal olarak hedefledi. Deneme başarılamadı: durgunluk, çöküş ve piyasanın geri dönüşü geldi (Çin'de 1978 reformları, Sovyetler Birliği'nde 1991 sonrası). Bu başarısızlık farklı biçimlerde açıklanır: iktisatçılar merkezî planın piyasanın koordinasyon işlevini ikame edemeyişine, kimi tarihçiler petrol gelirlerine bağımlılığa ve fiyatların çöküşüne, kimileri milliyetler sorununa, kimileri Soğuk Savaş'ın dış baskısına ve silahlanma yarışının yüküne, kimileri de ideolojinin ve seçkinlerin meşruiyet kaybına bağlar.[25] Physis Teorisi'nin bu konuya dair kendi okuması Bölüm 6'dadır (§8.9). Teorinin bu eksen açısından çıkardığı sonuç ise şudur: 20. yüzyıl sonunda iki kutbun kaderi varoluşsal olarak birbirine bağlanmıştı — modern devlet şirketsiz işleyemez, şirket devletsiz var olamaz. Eleme yolu kapandığı için çatallanma, bu bağımlılık sürdükçe, sabit gerilime oturdu.

Burjuva paradigmasının sürdüğü bugün gerilim bu yüzden bitmiş değil, biçim değiştirmiştir: artık bir kutbun ötekini eleyeceği varoluşsal bir çatışma değil, düzenden düzene sürekli yeniden ayarlanan bir denge sorunudur. Kimi düzende ekonomik aktör karara daha çok ağırlık verir, kimisinde devlet ekonomiyi daha sıkı yönlendirir; ama bağımlılık ekseni durur. Çin bunun en açık örneğidir: aynı Komünist Parti, Mao döneminde ortadan kaldırmaya çalıştığı piyasayı 1978'deki reformlardan beri kendi denetiminde çalıştırır — gerilimi hedeflemez, benimser.

İnsan-yönetimli ve tüzel kişilik-yönetimli (V1/V2) — açılmakta olan çatal: Para–irade ekseni sabit gerilime donmuş bir çatalı gösteriyorsa, bu eksen açılmakta olanı gösterir. Bir örgütün nihai taşıyıcısı kimdir — belirli insanlar mı, onlardan uzun ömürlü kurumsal yapılar mı? İnsan-yönetimli modelde (V1) tüzel kişilik araçtır; sahiplik, meşruiyet ve yönelim belirli kişilere dayanır, lider değişirse sistem de değişebilir (hanedanlar, kişisel iktidarlar, birçok aile işletmesi). Tüzel kişilik-yönetimli modelde (V2) süreklilik bireyde değil yapıdadır: insanlar gelir geçer, şirketler, fonlar, kurullar kalır; kararı yine kişiler alır ama karar zinciri büyük ölçüde tüzel kişilikler arasında örgütlenir — bir şirket başka şirketi, bir fon başka fonu sahiplenip yönlendirir.

Çatal, insan-tüzel kişilik geriliminin (§8.6) içinde açılır, ama o gerilimi ortadan kaldırmaz: insanla kurulan simbiyozda tüzel kişilik işlemek için insan iradesine muhtaç kalır. Değişen, bu muhtaçlığın ne kadar dolaysız işlediğidir. Önce kurumsallaşmayla tüzel kişilikler başka tüzel kişilikleri sahiplenip yönetmeye başladı; bugün ise yapay zekâ ve otomasyon karar zincirindeki insan faktörünü daraltıyor. Böylece simbiyozun içinde yönetimin kimde toplanacağı sorusu bir çatala açıldı: V1'den V2'ye, oradan V3'e (yapay zekâ-yönetimli; karar formel olarak hâlâ insanda) uzanan bir kayış. Eksenin ucunda V4 durur, ama o artık insanla kurulan simbiyoz değil, AGI ile kurulan başka bir simbiyozdur ve insan-tüzel kişilik gerilimini taşımaz (§8.10).

Bugün çatal açık, ama yönsüz değil: kayış V2'ye yönelir — teori bunu V2'nin ölçekte daha büyük, süreklilikte daha garantili, bireysel iradenin hatalarına daha dirençli olmasına bağlar; kayışın ucu zamanla tüzel kişilik-yönetimli tek biçimde birleşme eğilimindedir (§8.9). Teorinin projeksiyonu, bu kayışın V3'e, yani yapay zekâ-yönetimli tüzel kişiliklere uzanacağı yönündedir. Bugün tüzel kişiliğin Nomos'a erişiminin daralmasını hızlandıran yeni olgu yapay zekâ ve otomasyondur.

Ulus devlet ve çok uluslu devlet — hâlâ açık çatal: Üç eksen içinde hem açık hem yönü belirsiz kalan tek çatallanma budur. Bir devletin birliğini ne kurar — tek bir ulus mu, yoksa birden fazla ulusu kapsayabilen ortak bir yurttaşlık mı? Bu, bugünkü anlamıyla modern bir sorudur; tarihin büyük kısmında siyasal meşruiyet halka değil hanedana, dine, geleneğe dayanıyordu. Roma'dan Osmanlı'ya imparatorluklar birçok halkı kapsardı ama bunlar ulus değil hanedan üstüne kurulu yapılardı; insanlar bir ulusun egemen üyesi değil, bir hükümdarın tebaasıydı. (Roma kısmî bir istisnadır: yurttaşlık zamanla etnisiteyi aşıp imparatorluğa yayıldı — ama bu halk egemenliği değil, imparatorluk içi bir hukuki statüydü.)

Çatalı açan kırılma, devletin meşruiyetini bir ulustan alması ilkesiydi; bunu görünür ve geri dönülmez kılan Fransız Devrimi oldu. Devlet bir ulusa dayanınca "ulus"un ne olduğu ikiye ayrıldı. İki cevabın felsefi kökü de aynı döneme uzanır: yurttaşlık okuması, egemenliği hükümdardan halka taşıyan Rousseau'ya ve ulusu ortak yasa altında

yaşayan yurttaşların bütünü olarak tanımlayan Sieyès'e; etnik-kültürel okuma ise ulusu dilin ve kültürün taşıdığı bir topluluk olarak düşünen Herder'e ve Fichte'ye dayanır.[26] İki form da anayasayla, sınırla, halkla iş görür — fark, aidiyetin neye bağlandığındadır. Etnik-kültürel okuma ulusu ortak soy, dil, tarih ve kültürle tanımlar ve devletin sınırının bu hattı izlemesini ister; yurttaşlık okuması aidiyeti kökene değil ortak bir hukuk düzenine üyeliğe bağlar. Ama ikisi de tek bir ulus kurabilir: Fransız Devrimi'nin ulusu yurttaşlığa dayanıyordu ve yine tek bir "biz"di. Eksenin asıl sorusu bu yüzden aidiyetin neye bağlandığı değil, devletin kaç ulusa dayandığıdır: ulus devlet tek bir ulusa — soya ya da yurttaşlığa dayanan — yaslanır; çok uluslu devlet birden fazla ulusu, kendi kimlikleri silinmeden, ortak bir yurttaşlıkta taşıyabilir. Fark sonuçlarda görünür. Halklar coğrafyada iç içe yaşadığından etnik ilke tarihsel olarak sık sık zorlayıcı türdeşleştirme süreçleri doğurmuştur: asimilasyon, sürgün, nüfus mübadelesi. Yurttaş ulusu bu baskıyı bütünüyle silmez, o da tek bir kamusal kültür kurmaya çalışır; farklı ulusları kendi kimlikleriyle aynı çatıda taşıyabilen yalnızca çok uluslu devlettir. Çatallanma bu yüzden açık kalır: devlet tek bir ulusun ifadesi mi olacak, yoksa birden fazla ulusu ortak bir yurttaşlıkta birleştiren bir çatı mı? Ulus fikri siyasal meşruiyetin merkezine yerleştiğinden beri bu soru kapanmadı.

a) Çatallanma Olmayan İki Ayrım

Bunlar yukarıdaki eksenlere benzer ama ne biri ne öteki gerçek bir çatallanmadır.

Siyasetçi ile tüccar: Bunlar insanın grup içi işlevlerinden doğan iki ayrı işlevdir ve aynı anda, kalıcı olarak yan yana dururlar — her toplum ikisine birden muhtaçtır, biri ötekinin yerini almaz. Bir eksenin iki yolu değil, bir işbölümünün iki ayrı işlevi. İşbölümü ise eksen değildir; dolayısıyla çatal da değildir.

Peki nedir? Para–irade ekseninin rol düzeyindeki yüzü (§8.6): bir yanda serveti biriktirip dolaşıma sokan rol (tüccar), öbür yanda kolektif kararı alıp yönlendiren rol (siyasetçi). Ama iki taraf simetrik değildir. Tüccar dördüncü bir hegemonya kapasitesini — sermayeyi, ekonomik organizasyonu — taşır; siyasetçi ise yeni bir kapasite değil, burjuva

paradigmasının yapısal ürünüdür: irade-merkezli tüzel kişiliğin yöneticisi olarak belirlenen ve eski zor, meşruiyet ve statü kapasitelerini modern devlette toplayan rol. Asıl eksen bu güç kaynakları — para-merkezli ile irade-merkezli tüzel kişilik tipleri — düzeyindedir; siyasetçi ile tüccar onların eşzamanlı rol izdüşümleridir. Bu rollerin arkasındaki tarih, tüccar-sermayenin geç Ortaçağ'dan burjuva paradigmasına uzanan yükselişidir; bu, paradigma düzeyinde çözülmüş bir geçiştir (Bölüm 4–5), açık bir çatal değil. Tüccar bu süreçte ya siyasal rolü doğrudan üstlenir ya da perde arkasından yönlendirir (gölge üst sınıf). Ters yön de görülür: siyasetçi tüccarı kendisi yaratır ve kendine bağlar — Güney Kore'de devletin kredi ve lisansla büyüttüğü holdingler, Rusya'da 2000'lerden sonra Kremlin'e bağlanan büyük servetler gibi. Siyasetçinin bu yöndeki eğilimi §8.9'da ele alınır. İki rol aynı elde toplanabilir ama güç kaynakları füzyon olamaz — para-merkezli ile irade-merkezli tüzel kişilik tipleri ontolojik olarak geçirgen değildir; mümkün olan form gaspı, içerik devralma, dolaylı kontroldür, tip dönüşümü değil. Bu yüzden iki rol aynı elde toplandığında da gerilim çözülmez, yerinde kalır: aktörde değil, iki tüzel kişilik tipi arasındadır. Aktörün hangi yöne çektiğini ise gücünü hangi kaynaktan aldığı belirler (§8.9).

Dinler, ideolojiler ve milletler arası bölünme ve çatışmalar ise bu kavramlar çerçevesinde eksen bile değil, içeriktir: bu eksenlerin altında beliren ikincil çatışmalardır, paradigma düzeyinde ayrım oluşturmazlar. Bir din savaşı ya da ulusal çatışma her zaman yeni bir paradigma çatışması değildir; çoğu kez mevcut paradigma içindeki aktörlerin güç, meşruiyet ve kaynak mücadelesidir.

8.8 Eriyen Gerilim

Bir sabit gerilim her zaman sabit kalmaz. Bağımlılık bir kutbu gereksizleştirecek biçimde çözülürse, gerilim bir tarafın galip gelmesiyle değil, bir tarafın işlevini yitirmesiyle ortadan kalkar. Sonuç çözüm değildir: taraf yenilmez, işlevsizleşir ve gerilim konusuz kalır. Yöneten-yönetilen gerilimi ise alt sınıf kaynak olarak gerekli kaldıkça sabit kalır — karar her sistemde verilir, soru kapanmaz — ama onun klasik ekonomik tezahürü olan sahip-çalışan gerilimi bu erimeye

adaydır. Bu gerilim klasik formda daha netti — en azından dışarıdan bakıldığında: işveren-çalışan, toprak sahibi-köylü, sermaye-emek; iki taraf, çatışan çıkarlar, süren mücadele.

Ne var ki çalışanın sisteme sağladığı ağırlık onun işlevine — üretim ve hizmet kapasitesine — bağlıdır; bu işlevler yapay zekâya ve otomasyona geçtikçe o ağırlık azalır ve gerilimin bir tarafı denklemden çekilir. Bu süreç tamamlanmış değildir. Yönelimi yapısaldır: çalışanı zaten ikame edilebilir sayan para-merkezli yapıda gerilim erimeye başlamıştır (Bölüm 5, §8); nereye varacağı ise kesin değildir. Buradaki amaç onu kanıtlamak değil, eriyen gerilim olasılığını paradigma dinamikleri arasına yerleştirmektir. Ayrıntılı çözümlemesi — otomasyonun mantığı, sınırları ve olası sonuçları — makalelere ve ileriki bölümlere bırakılmıştır (Bölüm 5, §8, §8.2; Bölüm 6, §12.4, §12.8).

Buraya kadarki eksenleri ve bugünkü statülerini şöyle özetleyebiliriz:

Paradigma Eksenleri Özeti

Eksen	Dinamik	Statü
ÇÖZÜLMÜŞ ÇATIŞMALAR		
Grup olarak hayatta kalma	Kırılma	İlk kırılma (§8.2, §8.5)
Türler arası (Sapiens / Neandertal)	Çatallanma	Eliminasyon + kısmî genetik absorpsiyon
Lidersiz / Liderli	Kırılma	İzolasyon + entegrasyon
Tüzel kişiliğin doğuşu	Kırılma	Yeni tür — varoluşsal
Hanedan düzeni / Burjuva paradigması	Geçiş	Çözülmüş (§8.2, §8.7a; Bölüm 4–5)
SABİT GERİLİMLER		
Birey / Grup	Kırılma	Sabit gerilim
Yöneten / Yönetilen	Kırılma	Sabit gerilim — alt sınıf kaynak olarak gerek kaldıkça
İnsan / Tüzel kişilik	Kırılma	Sabit gerilim — insanla kurulan simbiyoz sürdükçe sürer
Para-merkezli / İrade-merkezli	Çatallanma	→ Sabit gerilim
DEVAM EDEN ÇATALLANMALAR		
İnsan-yönetimli (V1) / Tüzel kişilik-yönetimli (V2)	Çatallanma (insan–tüzel kişilik geriliminin içinde)	Açılmakta — V2'ye yönelir, V3'e uzanması öngörülür (V4 ayrı simbiyoz)
Ulus devlet / Çok uluslu devlet	Çatallanma	Açık — yönü belirsiz
ÇATAL OLMAYAN AYRIMLAR		
Siyasetçi / Tüccar	Para / irade ekseninin rol yüzü (işbölümü)	Çatal değil; füzyon değil — form gaspı / dolaylı kontrol
Dinler / İdeolojiler / Milletler arası	İçerik (ikincil çatışma)	Eksen değil; ayrı paradigma değil
ERİYEN GERİLİM		
Sahip / Çalışan	Sabit gerilim → erime	Erime potansiyeli — gerilim konusuz kalır

8.9 Yakınsama ve Form Gaspı

Para-merkezli ve irade-merkezli yapılar tarihsel olarak ayrı geliştiler; bugün aynı yapısal sonuca doğru ilerliyorlar. Ama bu, iki sistemin tek bir yapıda birleşmesi değildir ve iki taraf oraya aynı yoldan gitmez. İrade-merkezli içeriden kayar: kaynak hegemonyası alt sınıftan yukarı çekildikçe sahipli yapıya — kaynağın kapalı bir üst sınıfta toplandığı, değerin tek yön yukarı aktığı yapıya — benzeşir, ama ona hiçbir zaman varamaz; kaynağı ikame edilemez olduğu için bu yakınsama asimptotiktir (Bölüm 6, §12.3). Yakınsama budur ve tek yönlüdür: para-merkezli bu yapının zaten gerçekleşmiş biçimidir, çünkü kaynağı ve sahipliği zaten üst sınıftadır (Bölüm 5, §8–9). Para-merkezli ise irade-merkezlinin alanına yakınsayarak değil, §8.4'te tanımlanan mekanizmayla girer: ters entegrasyon, yani form gaspı. Kazanan, kaybedenin formunu koruyarak içeriği ele geçirir; dışarıdan eski yapı sürer, içeride yeni mantık işler. Biri kaymadır, öteki gasptır; ikisi de yüzeyde aynı görüntüyü üretir.

Önce görünür katmanlarda izlenebilir. İrade-merkezli sistemde dört katman vardı: yöneten, orta sınıf, bürokrasi, yönetilen. Para-merkezli sistemde iki: işveren, işgören. İkisinin yaklaştığı yapı tek bir iskelete iniyor — sahip, sistem (bürokrasi ya da otomasyon) ve giderek gereksizleşen bir alt sınıf (§8.8).

Asıl dönüşüm bu iskeletin altında. Para-merkezli mantık irade-merkezli yapıyı yok etmedi — edemezdi de, çünkü onun içinde, onun kurallarıyla, onun korumasına muhtaç biçimde var olur. Ama ele geçirebildiği yerde içine yerleşti. Böyle düzenlerde form yerinde durur: devlet vardır, seçim vardır, siyasetçi vardır. Değişen, kimin iradesinin işlediğidir — seçim yapılır ama çerçeveyi sermaye çizer, siyasetçi karar verir ama kararın çerçevesini para mantığı belirler: irade-merkezli görünür, para-merkezli işler.[27] Bunun en yalın kurumsal izi bugün olağanlaşmış bir normdur: tüzel kişilikleri yöneten tüzel kişilikler, tüzel kişiliklerin tüzel kişiliklerce sahiplenilmesi (V2). Para-merkezli yapı, irade-merkezlinin içine bu yolla gömülebilir. İrade-merkezliyi eleyemediği için tekilleşme baskısı onu yok etmeye değil, yönetmeye iter (§7): bu yöneliş kaçınılmazdır, gerçekleşmesi ise koşullara bağlıdır. Aynı baskı irade-merkezliyi de para-merkezliyi kendine tabi kılmaya

iter (§8.7a; Bölüm 5, §7.4) — iki kutbun tarih boyunca açıkça karşı karşıya gelmesi bundandır (§8.3, §8.7).

Aynı eğilim her ölçekte görünür, ama her ölçekte aynı mekanizma değildir. Rol düzeyinde siyasetçi ile tüccar tek elde toplanabilir — aynı üst sınıf hem ekonomik hem siyasal kutbu işletebilir — doğrudan ya da gölge üst sınıf olarak (§8.7a). Bu bir füzyon değildir: roller birleşmez, aynı aktörce eşgüdümlenir; sermaye ile siyasal irade ayrı kalır, yalnızca tek elde tutulur. Tüccar siyasete geçtiğinde, gücünü sermayeden almayı sürdürdükçe tüccar da kalır; siyasetçiliği ise alt sınıfın rızasından gelir. Aynı kişi iki rolü birlikte taşıyabilir, ama iki alt-tür birbirine geçirgen değildir. Sistem düzeyinde insan-yönetimli (V1) ile tüzel kişilik-yönetimli (V2) tek forma doğru birleşir — ve burada, para/irade'den farklı olarak, ayrım gerçekten kapanabilir, çünkü ikisi aynı tür içindeki iki biçimdir (§8.7). Sınıf düzeyinde ise her iki sistem aynı sahip-sistem-alt sınıf iskeletine iner. Üç ölçek de aynı yöne bakar; ayrım şudur: para/irade ekseninde olan, kaynaklar geçirgen olmadığı için, füzyon değil, bir yanda kayma öbür yanda form gaspıdır; V1/V2 ekseninde olansa aynı tür içinde tek biçimde birleşmedir.

Yakınsamayı yalnızca dış koşullar — teknoloji, piyasa baskısı, rekabet — hızlandırmaz; karar alıcının kendisi yani üst sınıf ve ontolojik dinamikler de bu yönelimi destekler. İki yapısal eğilim onu aynı yöne iter. Birincisi tekilleşme: güç çatışması tek iradeye doğru baskı yapar (İlke 12–13) ve bu her karar alıcıda, her ölçekte işler. İkincisi sorumluluktan kaçış, daha doğrusu karar alıcı olarak aldığı kararların etkisini izole etmek — irade-merkezli üst sınıfın "kalmak" eğiliminin bir stratejisi, belki nihai biçimi olarak meşruiyet sınamasının hedefi olmaktan çıkmak. Çünkü sınama sorumluluk, görünürlük ve sonucun kesişiminde gerçekleşir; sorumluluk ve görünürlük yüksekken sonuç kötüyse meşruiyet kaybı kaçınılmazdır, meşruiyet kaybı ise statü kaybıdır. Kalmak isteyen karar alıcının rasyonel tercihi sınamadan kaçmaktır — kaçmak, kalmanın maliyetini düşürür.

Para-merkezli yapı bu iki eğilimi de karşılar. Tekilleşmeyi karşılar, hatta norm hâline getirir: sermaye kontrolü fiilî tek irade demektir — kim ne kadar hisseye sahipse karar onundur, irade sahiplikle özdeşleşir. Sorumluluktan kaçışı ise yapısı gereği karşılar, çünkü asıl

fark sınamayı kimin yaptığındadır. Para-merkezlide hesap içeride kapanır: kaynak sermayedir, sermaye kendi sahibine ve hissedara karşı sorumludur — sınayan ile sınanan aynı sınıftandır. Piyasaya karşı sorumluluk dağıtılabilir ("piyasa zorladı", "rekabet dikte etti", "hissedarlar istedi"); alt sınıf karşısında ise karar alıcının kendisi görünmez kılınır — anonim hissedarlık, holding katmanları, denizaşırı yapılar görünürlüğü düşürür, sınama zayıflar. İrade-merkezli karar alıcı bu örtülerden yoksundur: kaynağı halktır, sınamayı halk yapar; sorumluluk doğrudandır ("ben karar verdim"), görünürlük yüksektir, sınama süreklidir. Bu konum, kalmak iradesi için sürekli bir varoluşsal tehdittir.

Kayma ile gaspın birlikte sağladığı yapısal avantaj şudur: iki kutup birbirine yaslanarak kendi sınamasından kurtulabilir. İrade-merkezli, para-merkezli sayesinde tabanın rızasına olan bağımlılığını gevşetir; para-merkezli, irade-merkezli sayesinde rekabetin ve tüketici baskısının dışına çıkabilir. İkisi farklı sınamalara tabidir ama aynı motivle hareket eder — sınamayı devre dışı bırakıp kalmayı garantilemek. Bu normalde maliyetli bir yoldur; ama tekilleşme eğilimi onu giderek daha olası kılar: sistem tek iradeye doğru baskıladıkça, iki kutbun sınamadan kurtulmak için birbirine yaslanması en yüksek getiriyi vaat eden seçenek hâline gelir.

Yine de bu, iki kaynağın birbirine dönüşmesi değildir; burada ontolojik bir sınır var. Tüzel kişiliğin varoluşsal kimliği kuruluşta kodlanır — kaynağın ne olduğu baştan bellidir; eğilim ne olursa olsun irade-merkezli yapının para-merkezliye dönüşmesi, bu kimliğin ortadan kalkması, yani sistemin varoluşsal olarak yok olması demek olurdu. Dönüşüm mümkün olmadığı için tekilleşme baskısı form gaspına yönelir.

Bu süreç şu yapısal formu üretir: sahipliği para-merkezli tüzel kişilikte olan irade-merkezli tüzel kişilik. Tarihsel emsali olarak Doğu Hindistan Şirketi gösterilebilir. Şirket 1765'ten itibaren Bengal'de fiilen devlet işlevi gördü;[28] para-merkezli tüzel kişilik, irade-merkezli yapının formunu giydi.

Bu tablonun bir karşı yüzü de vardır. Siyasetçi de, fırsat bulduğu yerde, irade-merkezli yapının yalnızca işleticisi olmaktan çıkıp sahibi olmaya yönelir; bu, irade-merkezlinin sahipli yapıya yakınsamasının kendisidir (Bölüm 5, §9). Sahipliğin siyasal üst sınıfta toplandığı yerde Fransız Devrimi öncesi paradigmayı yapısal olarak andıran bir biçim doğar — gerçek bir geri dönüş değil, o paradigmanın koşullarını yeniden üreten yeni bir form; mutlak monarşi, hanedan-devleti, teokrasi ve tek-parti devleti bu biçimin örnekleridir (Bölüm 6, §8.9). Bu üst sınıf şirketlere gerçekten sahip olabilir, çünkü onların kaynağı sermayedir; devlete sahipliği ise tamamlanmaz, çünkü devletin kaynağı taşıyıcısından koparılamayan zaman-enerjidir: alt sınıfın iradesine bağlı kalır (§1.4; Bölüm 5, §8.1–8.2). Böyle bir biçimde para-merkezli, form gaspı şansını yitirir: ele geçirilecek boş bir kabuk kalmaz, çünkü kabuğun sahibi güçlü ve görünür bir siyasal üst sınıftır; para kutbu bu kez onun denetiminde işler (§8.7, §8.7a). Bu, kutup olarak değil, o çerçevedeki tüzel kişilik olarak para-merkezli için varoluşsaldır: devlet orada onun varlığını sonlandırabilir (Bölüm 5, §7.4). Ama para-merkezlinin bağımlılığı seçeneklidir — belirli bir devlete değil, bir devlet çerçevesine muhtaçtır (Bölüm 6, §8.9b): ya tabi olur, ya başka bir çerçeveye geçer, ya da gölge üst sınıf konumunu korumak için güçlü bir siyasal üst sınıfın oluşmasını engellemeye çalışır; sonuncusu yapısal olarak beklenir bir stratejidir. Sonuç kutuplardan birinin sessizce galip gelmesi değil, düzenden düzene yeniden ayarlanan bir sabit gerilimdir (§8.6).

8.10 Nomos Paradigması

Kırılmalar, sabit gerilimler, çatallanmalar, eriyen gerilim ve yakınsama, bir paradigmanın nasıl kurulduğunu, nasıl sürdüğünü ve nasıl dönüştüğünü açıklayan iskeletin parçalarıydı (§8). Şimdi geri çekilip bu iskeletin bütün olarak nasıl çalıştığını görebiliriz, çünkü hepsi tek bir paradigmanın içinde işler: Nomos. Bu başlık önce Nomos'un neden bir paradigma olduğunu kurar, ardından bütününü iki haritada gösterir (§8.10a). Nomos'un bilinen tek taşıyıcısı insan türüdür. Ölüm farkındalığından doğar, seçim kapasitesi taşır; bu kapasitenin hangi

yönde kullanılacağı paradigmanın içinde belirlenir, paradigma tarafından dikte edilmez.

Nomos'u paradigma yapan en geniş yapı olması değil, §8.1'deki ölçütü en geniş ölçekte karşılamasıdır. Varoluşu yapılandırır: ölüm farkındalığı "ben varım" iddiasını zamana yayar. Hayatta kalmayı yapılandırır: insan diğerleriyle hayatta kalır; Nomos'un araçları — kurum, hukuk, para, tüzel kişilik — bu formülü yüz yüze ilişkinin ötesine, yabancılar arasına ve nesiller boyunca taşır. Gücü yapılandırır: güç çatışmasını yaratmaz, onu ölçeklendirir ve kalıcılaştırır (§3.2, §3.4). Üçü birbirine bağlıdır: ölüm farkındalığı olmadan Nomos, Nomos olmadan ölçek, ölçek olmadan da gücün kalıcı örgütlenmesi yoktur.

Paradigmanın içinde iki tür bulunur: Nomos kapasitesi taşıyan insan ve Nomos'un ürünü olup bu kapasiteyi taşımayan tüzel kişilik (§1.5; Bölüm 5, §3). Paradigma içi çatışmanın biçimini tarafların bu kapasitesi belirler. Simetrik çatışma iki Nomos-kapasiteli aktör arasındadır; en yakın tarihsel adayı Homo sapiens–Neandertal karşılaşmasıdır, ama Neandertal'in bu kapasiteyi taşıyıp taşımadığı bilinmediği için simetrik olup olmadığı da kesin değildir (§8.5). Asimetrik çatışma, kapasiteyi taşıyan ile taşımayan ama Nomos içinde doğmuş aktör arasındadır: insan ile tüzel kişilik gerilimi buradadır ve sürmektedir, çünkü tüzel kişilik Nomos'a yalnızca insan üzerinden erişir (§8.6).

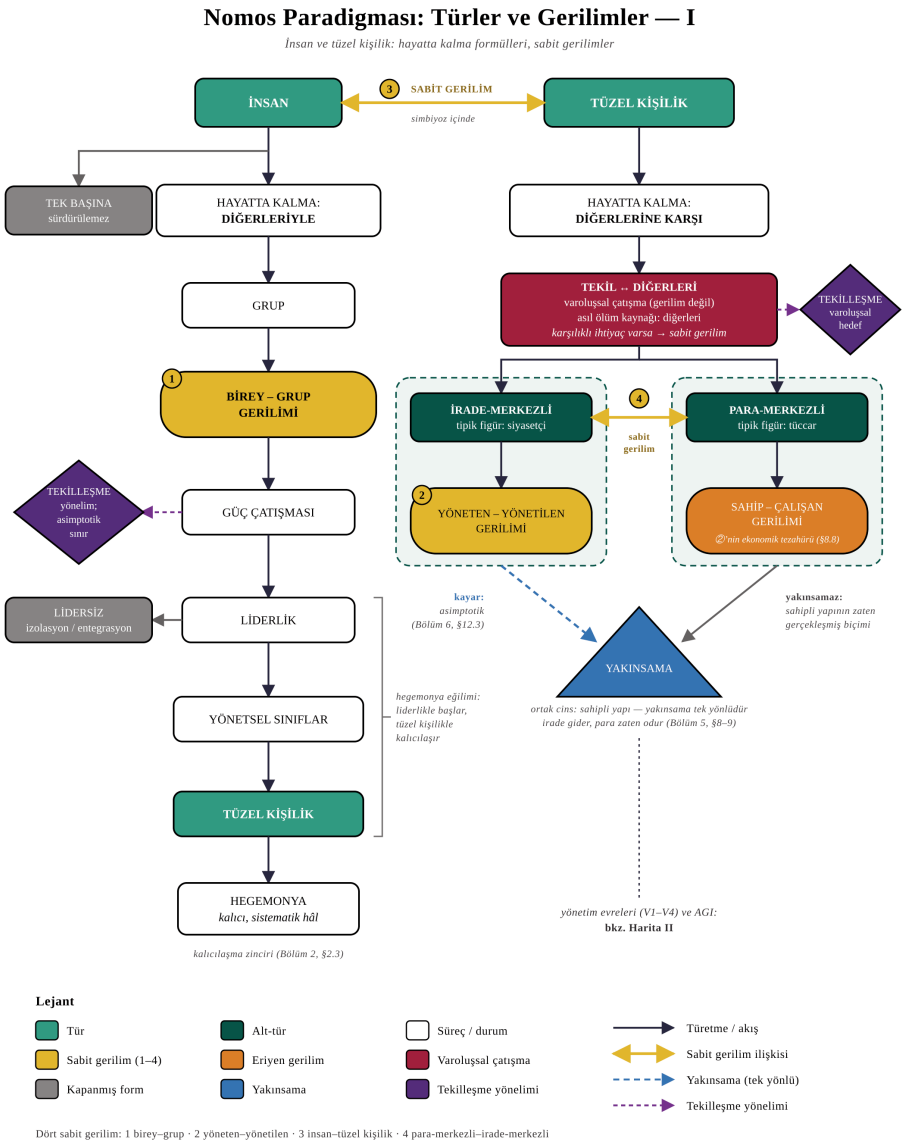
Üçüncü bir olasılık kavramsal olarak açıktır: Nomos'un doğrudan ya da dolaylı ürettiği, ama simbiyotik bağımlılığı aşmış — insan olmadan var olabilecek — bir aktör. Bunun Nomos kapasitesi taşıyıp taşımayacağı belirlenemez: taşırsa yeni bir simetrik çatışma, taşımazsa yeni bir asimetri doğar. Teori böyle bir aktörü Nomos Paradigması'nın içine değil yanına, ayrı bir paradigma olarak koyar: insan olmadan var olabildiği ölçüde varoluşunu, hayatta kalmasını ve gücünü Nomos'un taşıyıcısının dışında yapılandırır (§8.1); onunla kurulan tüzel kişilik (V4) de Nomos Paradigması'nın dışında doğar. Kategori burada boş bırakılır; adayı ve onunla kurulan simbiyoz Bölüm 5'te (§10.1) ele alınır, soyun bu ucunu ikinci harita gösterir.

Haritanın öbür ucunda yok oluş durur. İnsan yok olursa Nomos Paradigması ekstinksiyon yaşar: insanla simbiyoz içindeki tüzel kişilik

insansız var olamayacağı için o da silinir ve Nomos, bilinen tek taşıyıcısıyla birlikte çekilir. Bu, bir güç çatışmasının değil, varoluş temelinin ortadan kalkmasının sonucudur (§8.4). İlke 13'ün paradigma ölçeğindeki tezahürü — güç çatışmasının tek paradigma kalana dek sürmesi — ise öteki uçta, Nomos Paradigması ile ayrı bir paradigmanın karşılaşmasında açılır (Bölüm 5, §10.1).

a) Nomos Paradigması'nın Haritası

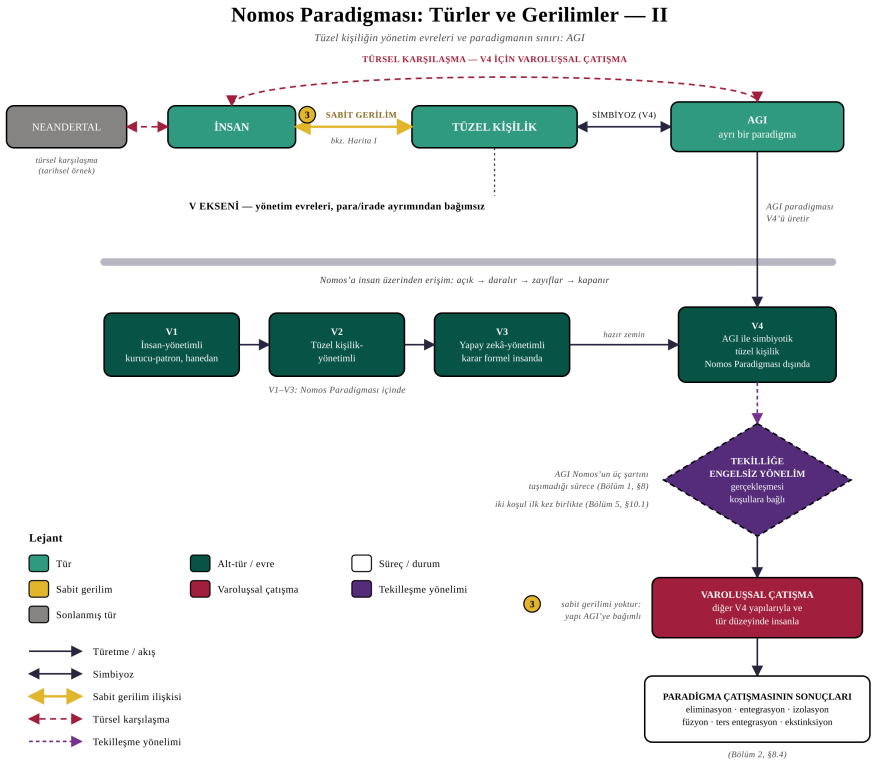
Buraya kadar anlatılan türler, alt-türler ve gerilimler iki haritada bir araya gelir.

Birinci harita iki tür üzerine kuruludur: insan ve tüzel kişilik. Soldaki kol insanındır: diğerleriyle hayatta kalma formülünden başlar, grup ve birey–grup gerilimi üzerinden güç çatışmasına, tekilleşme yönelimine ve liderliğe, oradan yönetsel sınıflar üzerinden insanın kendi elleriyle ürettiği yeni türe — tüzel kişiliğe — varır. Sağdaki kol tüzel kişiliğindir: diğerlerine karşı hayatta kalma formülünden başlar, irade-

merkezli ve para-merkezli alt-türlere ve onların tipik figürlerine, sınıf gerilimlerine ve tek yönlü yakınsamaya uzanır. İki türü üstteki çizgi bağlar: simbiyozun içindeki sabit gerilim (③). Tüzel kişilik insandan doğar ve insanla kurulan simbiyozda onsuz işleyemez; bu bağımlılık aynı zamanda bir gerilimdir (§8.6). Sol kol sağ kolu doğurur; harita bu yüzden tek bir soydur, iki ayrı şema değil. Soyun ucu — tüzel kişiliğin yönetim evreleri (V1–V4) ve AGI — ikinci haritadadır.

Haritayı okumanın anahtarı renk ve akıştır. Her düğüm bir tür, bir alt-tür, bir süreç ya da bir gerilimdir; rengi onun yerini ve akıbetini söyler — sabit gerilim (çözülemeyen; dördü numaralı), eriyen gerilim (bir kutbu işlevini yitiren), varoluşsal çatışma, kapanmış form. Paradigmalar haritada ayrı düğümler olarak işaretli değildir: haritanın bütünü Nomos Paradigması'dır, içindeki kırılmalar — grup, liderlik, tüzel kişilik — sol kolda sırayla belirir (§8.5). Akışın yönü de anlam taşır: mor oklar tekilleşme yönelimine, mavi üçgen yakınsamaya işaret eder. Tek bir gözlem bütün haritayı özetler: akışın tamamı aynı yöne, tekilleşmeye çeker. Sabit gerilimlerde bile baskı bu yöndedir; yalnızca oraya varamaz (İlke 12–13; §7, §8.9).

Nomos Paradigması: Türler ve Gerilimler — II
Tüzel kişiliğin yönetim evreleri ve paradigmanın sınırı: AGI
TÜRSEL KARŞILAŞMA — V4 İÇİN VAROLUŞSAL ÇATIŞMA
NEANDERTAL
türsel karşılaşma (tarihsel örnek)
İNSAN
3
SABİT GERİLİM
bkz. Harita I
TÜZEL KİŞİLİK
SİMBİYOZ (V4)
AGI
ayrı bir paradigma
V EKSENİ — yönetim evreleri, para/irade ayrımından bağımsız
AGI paradigması V4'ü üretir
Nomos'a insan üzerinden erişim: açık → daralır → zayıflar → kapanır
V1
İnsan-yönetimli kurucu-patron, hanedan
V2
Tüzel kişilik-yönetimli
V3
Yapay zekâ-yönetimli karar formel insanda
V1–V3: Nomos Paradigması içinde
hazır zemin
V4
AGI ile simbiyotik tüzel kişilik Nomos Paradigması dışında
TEKİLLİĞE ENGELSİZ YÖNELİM
gerçekleşmesi koşullara bağlı
AGI Nomos'un üç şartını taşımadığı sürece (Bölüm 1, §8)
iki koşul ilk kez birlikte (Bölüm 5, §10.1)
3
sabit gerilimi yoktur; yapı AGI'ye bağımlı
VAROLUŞSAL ÇATIŞMA
diğer V4 yapılarıyla ve tür düzeyinde insanla
PARADİGMA ÇATIŞMASININ SONUÇLARI
eliminasyon · entegrasyon · izolasyon
füzyon · ters entegrasyon · ekstinksiyon
(Bölüm 2, §8.4)
Lejant
Tür
Alt-tür / evre
Süreç / durum
Sabit gerilim
Varoluşsal çatışma
Tekilleşme yönelimi
Sonlanmış tür
Türetme / akış
Simbiyoz
Sabit gerilim ilişkisi
Türsel karşılaşma
Tekilleşme yönelimi

Bölüm 2: Dipnotlar

[1] Bertrand Russell, *Power: A New Social Analysis* (London: Allen & Unwin, 1938); Niccolò Machiavelli, *Il Principe* (1532); Thomas Hobbes, *Leviathan* (1651); Friedrich Nietzsche, *Jenseits von Gut und Böse* (1886) — "güç istenci" (der Wille zur Macht); Max Weber, *Economy and Society* (1922/1978); Robert A. Dahl, "The Concept of Power," *Behavioral Science* 2, no. 3 (1957): 201–215; Steven Lukes, *Power: A Radical View* (1974); Michel Foucault, *Surveiller et punir* (1975).

[2] Cristina M. Atance ve Daniela K. O'Neill, "Episodic Future Thinking," *Trends in Cognitive Sciences* 5, no. 12 (2001): 533–539; Thomas Suddendorf ve Michael C. Corballis, "The Evolution of Foresight: What Is Mental Time Travel, and Is It Unique to Humans?" *Behavioral and Brain Sciences 30, no. 3 (2007): 299–313.* Tablodaki eşiklerin daha geniş dayanağı için: yanlış inanç görevini yaklaşık 4 yaşta geçme — Henry M. Wellman, David Cross ve Julanne Watson, "Meta-Analysis of Theory-of-Mind Development: The Truth about False Belief," *Child Development* 72, no. 3 (2001): 655–684 (DOI: 10.1111/1467-8624.00304); yürütücü işlevlerin (çalışma belleği, ketleme, bilişsel esneklik) okul öncesinden orta çocukluğa kademeli olgunlaşması — Adele Diamond, "Executive Functions," *Annual Review of Psychology* 64 (2013): 135–168 (DOI: 10.1146/annurev-psych-113011-143750). Literatür kesin yaş sınırları değil, yaklaşık gelişim aralıkları sunar.

[3] James S. Coleman, *Power and the Structure of Society* (New York: W. W. Norton, 1974); *The Asymmetric Society* (Syracuse: Syracuse University Press, 1982).

[4] Marc Bekoff ve Jessica Pierce, *Wild Justice: The Moral Lives of Animals* (Chicago: University of Chicago Press, 2009). Bekoff ve Pierce hayvan oyununda adil oyun kurallarının varlığını ve ihlalinin sosyal dışlanmayla cezalandırıldığını göstermiştir.

[5] Stuart Brown ve Christopher Vaughan, *Play: How It Shapes the Brain, Opens the Imagination, and Invigorates the Soul* (New York: Avery, 2009). Brown oyunun strateji, risk değerlendirme, dürtü kontrolü ve empati kapasitelerinin gelişimindeki rolünü belgelemiştir.

[6] Physis'teki özveri hiçbir zaman tam anlamıyla "saf" değildir; bağsal işlev bireysel hayatta kalmayı da destekler (karşılıklılık → Robert L. Trivers, "The Evolution of Reciprocal Altruism," *Quarterly Review of Biology* 46, no. 1 (1971): 35–57; akraba seçilimi → W. D. Hamilton, "The Genetical Evolution of Social Behaviour, I–II," *Journal of Theoretical Biology* 7, no. 1 (1964): 1–52). Getiri beklemeyen karşılıksız altruizm Physis'in değil, Nomos'un sınırıdır — Bölüm 1'deki "üremeyi hiçbir genetik getiri olmaksızın reddedebilen tek tür" örneğindeki gibi. Bu yüzden bensizlik ucuna en çok yaklaşan davranışlar Physis'in değil, Nomos'un seçim kapasitesinin ürünüdür.

[7] Michael J. Raleigh, Michael T. McGuire, Gary L. Brammer, Deborah B. Pollack ve Arthur Yuwiler, "Serotonergic Mechanisms Promote Dominance Acquisition in Adult

Male Vervet Monkeys," *Brain Research* 559, no. 2 (1991): 181–190. Dominant vervetlerde tam-kan serotonin düzeyinin astlarınkinin yaklaşık iki katı olduğu ve bunun statüye bağlı, geri-dönüşlü bir durum olduğu bulgusu için ayrıca Michael J. Raleigh, Michael T. McGuire, Gary L. Brammer ve Arthur Yuwiler, "Social and Environmental Influences on Blood Serotonin Concentrations in Monkeys," *Archives of General Psychiatry* 41, no. 4 (1984): 405–410. İlişki çift yönlüdür: serotonerjik aktiviteyi artıran ilaçlar (triptofan, fluoksetin) ast bireylerde dominansı teşvik eder, azaltanlar bastırır.

[8] Hiyerarşinin hormonal temeli tek bir bulguya değil, yakınsayan kanıtlara dayanır: testosteron–dominans, kortizol–hiyerarşideki konum ve serotonin–statü ilişkileri farklı türlerde gözlenir ve bu hormonlar birbiriyle etkileşir. §3'teki örnekler — statü tartışmaya açıldığında testosteronun yükselmesi, kayıptan sonra düşmesi ve kortizolle etkileşimi — için: John C. Wingfield vd., "The 'Challenge Hypothesis'," *American Naturalist* 136, no. 6 (1990): 829–846; Allan Mazur ve Alan Booth, "Testosterone and Dominance in Men," *Behavioral and Brain Sciences* 21, no. 3 (1998): 353–363; Pranjal H. Mehta ve Robert A. Josephs, "Testosterone and Cortisol Jointly Regulate Dominance: Evidence for a Dual-Hormone Hypothesis," *Hormones and Behavior* 58, no. 5 (2010): 898–906 — hipotezin ampirik desteği tartışmalıdır; bkz. Ek 1. Sentez için Robert M. Sapolsky, *Behave: The Biology of Humans at Our Best and Worst* (New York: Penguin Press, 2017); kortizol ile hiyerarşideki konum ilişkisinin saha temeli için Robert M. Sapolsky, "The Endocrine Stress-Response and Social Status in the Wild Baboon," *Hormones and Behavior* 16, no. 3 (1982): 279–292; ayrıca "The Influence of Social Hierarchy on Primate Health," *Science* 308, no. 5722 (2005): 648–652. İnsanda ilişki daha dolaylıdır: serotonin düzeyini farmakolojik olarak yükseltmek bireyi otomatik olarak statü basamağında yükseltmez — bu, mekanizmanın yokluğunu değil, Nomos tarafından modüle edildiğini gösterir (Bölüm 1, §3 — süreklilik tezi).

[9] Ergenlikte sosyo-duygusal/limbik sistem, bilişsel kontrolü sağlayan prefrontal kortekse göre daha erken olgunlaşır; bu olgunlaşma asimetrisi risk alma ve duyum arayışının ergenlikte zirve yapmasını açıklar. Bkz. Laurence Steinberg, "A Social Neuroscience Perspective on Adolescent Risk-Taking," *Developmental Review 28*, no. 1 (2008): 78–106; Sarah-Jayne Blakemore, *Inventing Ourselves: The Secret Life of the Teenage Brain* (New York: PublicAffairs, 2018).

[10] Doğum sırasının kalıcı *kişilik* özelliklerini belirlediği yaygın inanışı (Frank J. Sulloway, *Born to Rebel: Birth Order, Family Dynamics, and Creative Lives*, 1996) büyük örneklemli çalışmalarca desteklenmez: Julia M. Rohrer, Boris Egloff ve Stefan C. Schmukle, "Examining the Effects of Birth Order on Personality," *PNAS* 112, no. 46 (2015): 14224–14229; Rodica I. Damian ve Brent W. Roberts, "Settling the Debate on Birth Order and Personality," *PNAS* 112, no. 46 (2015): 14119–14120. Bu çalışmalar doğum sırasının Big Five kişilik özellikleri üzerinde anlamlı etkisi olmadığını, yalnızca zekâ/öz-bildirimli entelektte ilk çocuklar lehine küçük bir fark bulunduğunu gösterir. Buradaki stratejiler bu nedenle kişilik yasası değil, aile içi güç pozisyonunun ürettiği durumsal eğilimlerdir. Kardeş doğumuyla ilk çocuğun ebeveyn ilgisini paylaşmak zorunda kalması ve ebeveynle çatışmasının artması için: Judy Dunn ve Carol Kendrick,

Siblings: Love, Envy and Understanding (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982).

[11] Frans de Waal, *Chimpanzee Politics: Power and Sex among Apes* (New York: Harper & Row, 1982). De Waal primat güç ilişkilerinde koalisyon, manipülasyon ve uzlaşma mekanizmalarını belgeleyerek güç çatışmasının biyolojik temelini ortaya koymuştur.

[12] Victor W. Turner, The Ritual Process: Structure and Anti-Structure (Chicago: Aldine, 1969). Teorinin Turner ve Durkheim karşısındaki konumu için bkz. Ek 1.

[13] Yuying Hsu, Ryan L. Earley ve Larry L. Wolf, "Modulation of Aggressive Behaviour by Fighting Experience: Mechanisms and Contest Outcomes," *Biological Reviews* 81, no. 1 (2006): 33–74. Hsu, Earley ve Wolf, önceki kazanma deneyiminin sonraki çatışmalarda kazanma olasılığını artırdığını, kaybetme deneyiminin ise azalttığını ("winner/loser effect") türler boyunca gösterir; bu etki nöroendokrin mekanizmalarla aracılanır.

[14] Bu ilkeler gözlemden tümevarımla çıkarıldı.

[15] Robert Axelrod, *The Evolution of Cooperation* (New York: Basic Books, 1984). Axelrod tekrarlanan mahkûmun ikilemi deneylerinde karşılıklı işbirliğinin pozitif toplamlı olduğunu gösterir. Bu çerçeve işbirliği ve rekabet için geçerlidir — kaynak maddi veya sembolik olduğunda her iki taraf da kazanabilir. Güç çatışmasında kaynak iradenin kendisidir; iki taraf aynı anda birbirinin iradesini kontrol edemez. Sıfır toplamlılık güç çatışmasına özgüdür — tüm sosyal etkileşime değil.

[16] Thucydides, *Peloponnesos Savaşı Tarihi*, Kitap V (Melos Diyaloğu, ~MÖ 400). "Güçlü yapabildiğini yapar, zayıf katlanması gerekene katlanır." Bu saptama devletler arası ilişkilere özgü bir gözlem olarak kalır; Physis çerçevesinde aynı dinamik her ölçekte — bireyden paradigmaya — işler.

[17] Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Chicago: University of Chicago Press, 1962). Kuhn paradigmayı epistemolojik çerçeve olarak tanımlar. Physis Teorisi'nde paradigma epistemolojik değil ontolojik ve politik bir kavram olarak kullanılır — "bilgiyi nasıl üretiriz?" değil, "nasıl var oluruz, nasıl hayatta kalırız, güç nasıl dağılır ve kim kimle çatışır?" sorularına cevap verir.

[18] Herodotos, *Tarih*, Kitap VI, 102 ve 107; Thucydides, *Peloponnesos Savaşı Tarihi*, Kitap III, 82. Dış çatışmanın iç bütünlüğü artırdığı önermesinin her koşulda geçerli olmadığı için: Arthur A. Stein, "Conflict and Cohesion: A Review of the Literature," *Journal of Conflict Resolution* 20, no. 1 (1976): 143–172.

[19] Paradigma geri dönüşü gibi görünen vakalar yapısal olarak orijinal paradigmadan farklıdır; mevcut paradigmanın içinde doğmuş formlar olarak orijinalin işlevini taşımazlar. Bu ayrım test edilebilir: geri döndüğü iddia edilen yapının, orijinal

paradigmanın yapısal koşullarını (ölçek, meşruiyet kaynağı, kaynak dağılımı) taşıyıp taşımadığına bakılır.

[20] Richard E. Green vd., "A Draft Sequence of the Neandertal Genome," *Science* 328, no. 5979 (2010): 710–722. Neandertal genomunun modern insanla karşılaştırılması, Afrika dışı insanların genomunda Neandertal kaynaklı gen akışı (kısmî genetik absorpsiyon) bıraktığını gösterir; Neandertal yaklaşık 40.000 yıl önce ortadan kalkmıştır; nedeni tartışmalıdır. Tarihleme için: Tom Higham vd., "The Timing and Spatiotemporal Patterning of Neanderthal Disappearance," *Nature* 512 (2014): 306–309. İklim, rekabet ve melezleşmenin payını aynı modelde karşılaştıran çalışma için: Axel Timmermann, "Quantifying the Potential Causes of Neanderthal Extinction: Abrupt Climate Change versus Competition and Interbreeding," *Quaternary Science Reviews* 238 (2020): 106331.

[21] Tımar sisteminde atlı hizmet ile toprak geliri arasındaki bağ ve sistemin 16. yüzyıl sonundan itibaren çözülmesi için: Halil İnalcık, *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300–1600*, çev. Norman Itzkowitz ve Colin Imber (London: Weidenfeld and Nicolson, 1973). Avrupa'da atlı hizmet ve askerî toprak tasarrufu için: Philippe Contamine, *War in the Middle Ages*, çev. Michael Jones (Oxford: Basil Blackwell, 1984). Mızraklı piyade, barut ve daimi orduların atlı seçkinin işlevini devralması için: Geoffrey Parker, *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West, 1500–1800* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988). Qing ve Rus genişlemesinin bozkırın bağımsız göçebe güçlerini sona erdirmesi ve Cungar Hanlığı'nın 1755–1758'de yok edilmesi için: Peter C. Perdue, *China Marches West: The Qing Conquest of Central Eurasia* (Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2005).

[22] Christopher Boehm, *Hierarchy in the Forest: The Evolution of Egalitarian Behavior* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999). Boehm avcı-toplayıcı topluluklarda ters dominans hiyerarşisini belgeler: grup, baskınlık eğilimini alay, dışlama ve gerektiğinde şiddetle bastırır. Bant büyüklüğü için: Frank W. Marlowe, "Hunter-Gatherers and Human Evolution," *Evolutionary Anthropology* 14, no. 2 (2005): 54–67. Lidersizliğe en yakın toplulukların koşulları için: James Woodburn, "Egalitarian Societies," Man 17, no. 3 (1982): 431–451. Ölçek stresi için: Gregory A. Johnson, "Organizational Structure and Scalar Stress," Theory and Explanation in Archaeology, ed. Colin Renfrew vd. (New York: Academic Press, 1982), 389–421. Depolamanın avcı-toplayıcılarda kalıcı eşitsizlik üretmesi ve kuzeybatı kıyısı için: Alain Testart, "The Significance of Food Storage among Hunter-Gatherers," Current Anthropology 23, no. 5 (1982): 523–537. Servetin türüne göre (sürü, toprak) eşitsizliğin karşılaştırması için: Monique Borgerhoff Mulder vd., "Intergenerational Wealth Transmission and the Dynamics of Inequality in Small-Scale Societies," Science 326, no. 5953 (2009): 682–688. Karşı tez için: David Graeber ve David Wengrow, The Dawn of Everything: A New History of Humanity (New York: Farrar, Straus and Giroux, 2021). Tarımla birlikte servet eşitsizliğinin arttığına dair arkeolojik ölçüm için: Timothy A. Kohler vd., "Greater Post-Neolithic Wealth Disparities in Eurasia than in North America and Mesoamerica," *Nature* 551 (2017): 619–622.

[23] Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Mediaeval Political Theology* (Princeton: Princeton University Press, 1957). Kantorowicz doğal bedenin ölümlülüğü ile siyasi bedenin sürekliliği arasındaki ayrımı, 16. yüzyıl İngiliz hukukçularının formülü dâhil, teolojik ve hukuki kaynaklarla belgelemiştir. Mısır krallığında kişi ile makam ayrımı için: Henri Frankfort, *Kingship and the Gods* (Chicago: University of Chicago Press, 1948). Roma hukukunun üyelerinden ayrı varlığını sürdüren toplulukları tanıması için: P. W. Duff, *Personality in Roman Private Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 1938). Yoksulların ve kölelerin cenaze dernekleri için Lanuvium'daki Diana ve Antinous derneğinin MS 136 tarihli tüzüğü: CIL *(Corpus Inscriptionum Latinarum)* XIV 2112.

[24] Yeni Kamu İşletmeciliği'nin adlandırılması ve ilkeleri için: Christopher Hood, "A Public Management for All Seasons?" *Public Administration* 69, no. 1 (1991): 3–19. Kamu yönetiminin girişimci ve müşteri odaklı biçimde yeniden kurulması önerisi için: David Osborne ve Ted Gaebler, *Reinventing Government: How the Entrepreneurial Spirit Is Transforming the Public Sector* (Reading, MA: Addison-Wesley, 1992). Devleti hissedarlara ait egemen bir şirket olarak tasarlayan uç öneri ("neokameralizm"), Curtis Yarvin'in Mencius Moldbug takma adıyla yazdığı blog yazılarında geliştirilmiştir; akademik bir eser değildir.

[25] Merkezî planlamanın bilgi ve koordinasyon sorunu için: F. A. Hayek, "The Use of Knowledge in Society," *American Economic Review* 35, no. 4 (1945): 519–530; sosyalist ekonomilerin işleyişi için: János Kornai, Economics of Shortage (Amsterdam: North-Holland, 1980). Petrol gelirlerine bağımlılık için: Yegor Gaidar, *Collapse of an Empire: Lessons for Modern Russia* (Washington, DC: Brookings Institution Press, 2007). Milliyetler sorunu için: Mark R. Beissinger, *Nationalist Mobilization and the Collapse of the Soviet State* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002). Soğuk Savaş'ın dış baskısı ve silahlanma yarışının yükü tezi için: Peter Schweizer, *Victory: The Reagan Administration's Secret Strategy That Hastened the Collapse of the Soviet Union* (New York: Atlantic Monthly Press, 1994) — tartışmalı bir tezdir. Seçkinlerin ve ideolojinin meşruiyet kaybı için: Stephen Kotkin, *Armageddon Averted: The Soviet Collapse, 1970–2000* (New York: Oxford University Press, 2001); Martin Malia, *The Soviet Tragedy: A History of Socialism in Russia, 1917–1991 (New York: Free Press, 1994).*

[26] Jean-Jacques Rousseau, *Du contrat social* (1762); Emmanuel-Joseph Sieyès, *Qu'est-ce que le tiers état?* (1789); Johann Gottfried Herder, *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (1784–1791); Johann Gottlieb Fichte, R*eden an die deutsche Nation* (1808). Yurttaşlık ve etnik-kültürel ulus ayrımının klasik formülasyonu için: Hans Kohn, *The Idea of Nationalism: A Study in Its Origins and Background* (New York: Macmillan, 1944); ayrımın şematikliğine yönelik eleştiri ve Fransa–Almanya karşılaştırması için: Rogers Brubaker, *Citizenship and Nationhood in France and Germany* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1992). Ulus devlet ile çok uluslu devlet ayrımı, yani devletin tek bir ulusa mı birden fazla ulusa mı dayandığı, için: Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights* (Oxford: Clarendon Press, 1995). Kymlicka çok uluslu devleti, birden fazla ulusal topluluğu barındıran devlet olarak, göçle oluşan çok etnili devletten ayırır. Çok uluslu demokrasilerin ortak bir devlet aidiyeti kurması üzerine:

Alfred Stepan, Juan J. Linz ve Yogendra Yadav, *Crafting State-Nations: India and Other Multinational Democracies* (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2011).

[27] Immanuel Wallerstein, *The Modern World-System I* (New York: Academic Press, 1974). Wallerstein modern dünya düzenini merkez-çevre ekonomik dinamiği üzerinden kurar ve ekonomik ekseni belirleyici sayar. Physis çerçevesinde ise ekonomik kutup, para-merkezli/irade-merkezli ekseninin yalnızca bir ucudur — irade-merkezli kutupla birlikte işler, tek başına belirleyici değildir.

[28] Philip J. Stern, *The Company-State: Corporate Sovereignty and the Early Modern Foundations of the British Empire in India* (Oxford: Oxford University Press, 2011). Stern, Şirket'in egemenlik işlevlerini nasıl üstlendiğini belgelemiştir.